

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky



Bakalářská práce
Rasismus v chápání českých sportovních novinářů
Tomáš Šulc

2023

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Zdeněk Sloboda

Prohlašuji, že bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pod vedením Mgr. Zdeňka Slobody. K práci jsem použil literaturu a prameny uvedené v seznamu. Souhlasím, aby práce byla uložena na Univerzitě Palackého v knihovně Filozofické fakulty a ve studijní agendě a dále zpřístupněna ke studijním účelům.

V Olomouci

.....
Tomáš Šulc

Poděkování

Děkuji Mgr. Zdeňku Slobodovi za odborné vedení mé bakalářské práce a vstřícnost, se kterou ke mně po celou dobu přistupoval.

Abstrakt

Tato bakalářská práce „*Rasismus v chápání českých sportovních novinářů*“ se zabývá chápáním a postoji českých sportovních novinářů k rasismu a jeho projevům. Práce také pojednává o postoji a vnímání novinářů fotbalových (a rasistických) fanoušků a jejich projevům. Dále tato práce reflektuje práci samotných novinářských redakcí vybraných novinářů v této oblasti a popisuje novinářské pracovní postupy v tématech spojených s rasismem. Novináři také konceptualizují pojmy rasa a etnicita a reflektují čtyři vybrané kauzy, které jsou příkladem aktuálních projevů rasismu v českém sportu.

Výzkum byl proveden metodou hloubkových rozhovorů s pěti vybranými novináři – Janem Paličkou, Luděkem Mádlem, Davidem Janeczkiem, Michalem Markupem a Jakubem Kvasničkou. Data byla analyzována kvalitativním výzkumným přístupem. Výsledky ukazují, že čeští novináři zastávají zcela odmítavý postoj k rasismu, avšak se mnohdy liší ve vnímání jednotlivých aspektů problematiky.

Tato práce může být přínosem pro další diskusi o rasismu v českém sportu, zejména fotbalu, a může být použita jako podklad pro směřování českých sportovních novinářů. Zároveň k vývoji strategií a opatření, které by pomohly ještě více omezit rasistické projevy na českých sportovních stadionech a vytvořit kulturu respektu a rovnosti v českém sportovním prostředí.

Abstract

This bachelor's thesis „*Racism in the Understanding of Czech Sports Journalists*“ deals with the understanding and attitudes of Czech sports journalists towards racism and its manifestations. The thesis also deals with the journalists' attitude and perception of football (and racist) fans and their expressions. Furthermore, this work reflects the work of the newsrooms of selected journalists in this area and describes journalistic work practices in topics related to racism. Journalists also conceptualize the terms race and ethnicity and reflect on four selected cases that are examples of current manifestations of racism in Czech sports.

The research was conducted using the method of in-depth interviews with five selected journalists – Jan Palička, Luděk Mádl, David Janeczek, Michal Markup and Jakub Kvasnička. Data were analysed using a qualitative research approach. The results show that Czech journalists hold a completely negative attitude towards racism, but often differ in their perception of individual aspects of the issue.

This work can be beneficial for further discussion about racism in Czech sports, especially football, and can be used as a basis for direction Czech sports journalists. At the same time, to the development of strategies and measures that would help to further limit racist expressions in Czech sports stadiums and create a culture of respect and equality in the Czech sports environment.

Klíčová slova

Rasismus, etnicita, sportovní žurnalistika, sport, fotbal, Česko, novináři, fanouškovství

Keywords

Racism, ethnicity, Sports journalism, sport, football, Czechia, journalists, fandom

Title

Racism in the Understanding of Czech Sports Journalists

Obsah

Úvod.....	6
1.1. Cíl a struktura práce.....	7
2. Teoretická část	9
2.1. Konceptualizace pojmu rasismus	9
2.2. Rasismus v Česku.....	12
2.3. Etnicita (a rasismus) a sport.....	15
2.4. Žurnalistika a novinářské představy o světě.....	19
2.5. Rasismus a žurnalistika	21
2.6. Sportovní žurnalistika a rasismus	23
3. Metodika	27
3.1. Hloubkové rozhovory	27
3.1.1. Výběr respondentů	27
3.1.2. Příprava hloubkových rozhovorů	27
3.1.3. Řízení rozhovoru a typy otázek.....	28
3.1.4. Záznam a přepis dat.....	29
3.1.5. Analýza dat.....	30
3.1.6. Představení respondentů výzkumu – sportovních novinářů.....	31
4. Analytická část.....	33
4.1. Chápání konceptu rasy a etnicity	33
4.2. Chápání rasismu a toho, jak se projevuje	34
4.3. Vnímání cizinců v prostředí českého fotbalu	36
4.4. Fanoušci a rasismus pohledem novinářů	39
4.5. Reflexe dřívějších kauz ve fotbale.....	43
4.6. Reflexe vlastního jednání (psaní) v kauzách	46
5. Závěr	49
6. Seznam použité literatury.....	51

Úvod

Rasismus je v naší společnosti už velmi dlouho. Přes pět set let probíhal intenzivní obchod s otroky především z Afrického kontinentu. Přelom 19. a 20. století byl ve znamení vědeckého ospravedlnování diskriminace, rasové segregace a předsudků. Běloši se povyšovali nad černochoy a využívali je k dosažení vlastního prospěchu a zmírnění své fyzické zátěže. Úspěch jiné rasy než bílé, byl pro bělochy nepřípustným selháním. Nenávist, diskriminace a předsudky způsobené jen odlišnou barvou pleti nebo příslušenstvím k jiné etnické skupině prostupuje stále všechna odvětví lidské společnosti, včetně sportu, i když období otroctví i rasových vědeckých teorií je sto let pryč. Připomeňme si například Olympijské hry v Berlíně v roce 1936 a fantastického běžce Jesse Owense, jehož tři zlaté medaile vzbudily v Hitlerově nacistickém Německu uznávajícím pouze dominantní árijskou rasu velký poprask.

Přestože se zdá, že se rasově a etnicky rozdílné skupiny začínají čím dál více mísit a předsudky ustupovat, téma rasismu je stále aktuální, a co víc, je v podstatě majoritním problémem (nejen) multikulturních společností, jejichž součástí je i oblast sportu. Podíváme-li se do Česka, situace je – co se týká historického vývoje – významně odlišná. Česko nikdy nevlastnilo kolonie, je poměrně geograficky uzavřené s jednou dominantní kulturou a jazykem. Největší etnicky a kulturně „odlišnou“ skupinou jsou Romové, kteří zde ale žijí již stovky let, nebo v posledních 30 letech Vietnamci, jelikož národnostní menšiny Slováků a Ukrajinců nelze v tomto ohledu příliš zohledňovat, i když předsudky vůči nim také existují.

Podíváme-li se do sportu, tak prvním hráčem tmavé pleti v československé fotbalové lize byl Timothy Mwitwa, který se v roce 1990 upsal Spartě Praha. Byl zvláštností, novinkou českého sportu. Dnes, o více než třicet let později, přední české kluby sázejí především na cizince bez ohledu na barvu pleti. Dokonce se někteří hráči stávají oblíbenci fanoušků svých klubů, jako třeba Simon Deli a Nicolae Stanciu ve Slavii Praha nebo Costa či Kweuke v pražské Spartě. V české lize a dokonce v roce 2007 reprezentaci se objevil Čech s otcem etiopského původu Theodor Gebreselassie.

Soupeřovi fanoušci viditelné odlišnosti mnohdy vnímají jinak, totéž i hráči na trávníku. Stále dochází k slovnímu napadání nebo ponižování hráčů nebielé barvy pleti. Takových kauz popírajících fair-play a respekt k soupeři bylo mnoho a známe je i z prostředí českého sportu ze současného období.

Nejvýraznější je jistě aféra slávistického obránce Ondřeje Kúdely z duelu Evropské ligy proti skotskému týmu Glasgow Rangers o údajném slovním napadení Glenu Kamary. Za

zmínku stojí i transparent spartánských fanoušků při utkání v Bělehradě, následné hučení spartánských dětí na Glenu Kamaru nebo nevybíravá slova fanoušků Hradce Králové na adresu teplického Nginga a mnoho dalších.

O každé kauze se vždy napíše mnoho článků nebo komentářů či glos. Práci novináře je vždy společnost informovat o vzniklých problémech a jejich řešeních. Ale i novináři jsou jen lidé vychovaní v určité kultuře mající určité stereotypy nebo i předsudky.

Ve své práci se budu zabývat aférami z fotbalového prostředí spojenými s českými kluby v tuzemské lize i evropských pohárech. Práci proto orientuji na rasismus a jeho chápání českými sportovními novináři, kteří o tématu rasismu na sportovištích psali či mluvili a mají k nim tedy profesní vazbu. Vybral jsem pět novinářů z různých médií, kteří souhlasili s publikací svých jmen – Jan Palička, Luděk Mádl, David Janeczek, Michal Markup a Jakub Kvasnička.

V rozhovorech jsme se mimo jiné bavili o jejich vnímání cizinců v lize, rasismu, názoru na vybrané kauzy a jejich návrhy řešení. Jejich výpovědi jsem zanalyzoval, porovnal, utřídil a vyvodil z nich závěry. Kompletní rozhovory jsou zařazené v přílohách.

1.1. Cíl a struktura práce

Cílem bakalářské práce je zjistit, jak čeští sportovní novináři vnímají a reflektují rasismus a s ním spojené sportovní události. Dílčími cíli jsou zjištění, jak se novináři projevují, jaké používají prostředky ve svých publikacích, jak zpětně reflektují vybrané kauzy a jak nahlízejí na rasistické fotbalové fanoušky.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a analytickou část a metodologii. První část je dále dělena do podkapitol, které se zabývají:

- Konceptualizací pojmu rasismus a s ním spojenými dílčími koncepty (rasa, etnicita, národ);
- Rasismem na území České republiky;
- Žurnalistikou a novinářskými představami o světě;
- Vymezením vztahu etnicity (a rasismu) a sportu;
- Souvislostí žurnalistiky s rasismem;
- Specificky rasismem ve sportovní žurnalistice, včetně jejích specifíků.

Druhý oddíl je analýzou získaných dat od pěti vybraných novinářů z různých médií. V jednotlivých podkapitolách jsou odpovědi na dílčí výzkumné otázky „*Jak novináři chápou koncepty rasy a ethnicity?*“, „*Jak novináři chápou rasismus a jeho projevy?*“, „*Jak vnímají nebilé hráče v české lize?*“, „*Jak reflektují některé dřívější kauzy?*“, „*Jak reflektují své vlastní psaní o rasismu?*“ a „*Jak vnímají české fotbalové fanoušky?*“.

Mezi jednotlivými částmi jsou popsány dvě použité metody. Hlavní metodou práce jsou hloubkové rozhovory, k jejichž přípravě byla v menší míře využita kvalitativní analýza obsah vybraných textů dotýkajících se vybraných kauz. Po analytické části je zařazen závěr, který odpovídá na hlavní výzkumnou otázku – „*Jak čeští sportovní novináři vnímají a reflektují osobně i profesně rasismus?*“.

2. Teoretická část

2.1. Konceptualizace pojmu rasismus

V první řadě je třeba si ujasnit, jak je to vůbec s **pojmem rasa**, protože se jedná o jeden z nejkomplicovanějších termínů. Rasa je definována jako „*sociální seskupení lidí, kteří mají podobné fyzické nebo sociální vlastnosti, které jsou společností obecně brány jako tvořící samostatnou skupinu*“ (Schaefer, 2008). Zahrnuje tedy i barvu kůže, na kterou je kladen největší důraz. Konceptualizace rasy v konkrétní kultuře zpravidla obsahuje i jakési předurčení jedné rasy k nadvládě nad ostatními.

Přestože je tento termín víceméně minulostí a v rámci sociálních věd od něho upouští, stále se objevuje v mnoha publikacích s tradičním dělením na bílou (europoidní), černou (negroidní) a žlutou (mongoloidní) rasu. Sociolog Lachman (2016) se ve svém článku odkazuje na genetika Rutheforda (2015), který ve svém textu v britském *The Guardian* říká, že „*neexistuje žádný genetický základ jakékoliv skupiny lidí, žádná esencialistická DNA černých, bílých nebo jakýchkoliv lidí. (...) Existují genetické charakteristiky, které se pojí s určitými populacemi, žádná z nich ale není exkluzivní, ani neodpovídá unikátně žádné skupině, která by vyhovovala rasovému popisu.*“

Ideologií, že „rasa“ je v podstatě bezvýznamná kategorie, se zabývali někteří antropologové už na přelomu tisíciletí (např. Levi-Strauss, 1999). Cartmill (1998) označil třídění společnosti na rasy za nehumánní. Současní vědci stále více spějí k názoru, že rasa nemá žádné biologické opodstatnění a odlišnosti například v oblasti inteligence jsou pouhými předsudky. Hlaváčová (2019, s. 30) se ve svém článku obrací na publikaci Montagua (1962), který porovnává lidi se zvířaty. Říká, že z biologického hlediska je možné kategorizovat do ras pouze zvířata, nikoliv člověka, který „*vstoupil do jedinečné zóny adaptace – do zóny kultury.*“ Geneticky jsou všechny „rasy“ úzce spojené a rozdíly mezi nimi jsou opravdu nespecifické a minimální. Navíc umělé rozdělení do zdánlivě biologických ras silně podpořilo vznik rasismu, sociálního fenoménu.

Korektnějším, byť ne zcela totožným pojmenováním pro skupinu lidí se společnou kulturou, jazykem, zdobením atp. je **etnicita**. Etnicitou se rozumí rozdělení populace do skupin, které „*se vyznačují pocitem solidarity, sdílenou kulturou, zvyky, chápáním světa, vírou ve společný původ a dějiny a stejným jazykem*“ (Smith, 2003 cit. podle Zandlová, 2017).

Podle Zandlové (2017) se etnicita může projevovat i podobným fyzickým vzhledem. Tato definice má však několik nedostatků. Ne vždy jsou etnické skupiny vnitřně stejné. To znamená, že uvnitř etnické skupiny nemusí být zcela totožná kultura nebo jazyk.

Důležité je zmínit, že ani etnicita není vrozenou charakteristikou. Přestože sdílí mnoho kulturních hodnot (např. jazyk, zvyky, styl oblékání apod.), liší se ve svých osobních příbězích, přemýšlení i jednání (Zandlová, 2017).

Mnohdy se příslušnost k určité etnicitě může chybně zaměnit s **národem**. Stejně jako u etnika jde o společenství etnických identit, ovšem zásadní rozdíl se nachází v politické moci, která je pro národ typická. Některé publikace uvádějí, že ustavování pojetí etnik předcházelo ustavování národů, podle jiných šlo o paralelní jev. Často se v jednom národě může objevovat více etnik, které tvoří etnické (národnostní) menšiny (např. Romové v Česku apod.). Příslušníci jednotlivých etnik jsou mnohdy objekty rasistických projevů (skupina stigmatizovaných) ze stran rasistických subjektů (skupina rasistů).

Rasismus je velmi těžce definovatelný a zahrnuje mnohé. Rasismus je ve své základní podstatě chápán jako ideologie. Jako „*přesvědčení, že lidské chování je ovlivněno stabilními dědičnými charakteristikami vycházejících z oddělených rasových kmenů*“ (Schaefer, 2008). Teorii rasismu vysvětluje ve své encyklopedii i Mason: „*Rasismus je systém zvýhodňování a znevýhodňování založený na sociálních, historických a kulturních konstruktech rasy a etnicity*“ (2013 cit. Podle Tatum, 1997; Wellman 1977).

V běžném životě se však setkáváme s rasismem jakožto projevem nenávisti k lidem na základě viditelné odlišnosti, a to v různých formách. Pro rasismus jsou klíčové dvě formy. První je založena na konkrétním jednání. Tedy, že člověk například selektuje své známé podle fyzických dispozic nebo někoho nenechá nastoupit do autobusu jen kvůli vnější odlišnosti. Druhá forma rasismu se projevuje násilnějšími kroky. Souvisí s vymezováním „my“ a „oni“, přičemž „oni“ jsou utlačováni, jsou považováni za méněcenné a dle předpokladů zákonitě musejí být zlí, oškliví a hloupí (Šlesingerová, Hamar, Szaló, 2007).

Rasismus odkazuje k původu každého člověka a jeho fyzickým odlišnostem (barva kůže, vlasů, fyzické dispozice apod.). Podle Šlesingerové, Hamarové a Szaló může být lidská jinakost reprezentována mnoha způsoby, ovšem primární roli hraje tělo. Jde totiž o nejvíce přirozenější a nejviditelnější lidský znak. Tělo je v rasismu považováno i za jakousi metaforu k rozlišení čistého a nečistého (Goldberg, 1993 cit. podle Šlesingerová, Hamarová, Szaló, 2007).

Rasistická ideologie dále pracuje i s pojmem “Druhý” (Šlesingerová, Hamarová, Szaló, 2007), který je zobrazován ve třech dimenzích. První dimenze je spojena s produkcí institucionalizovaných prostředí. Vznikají “seznamy”, které jedince zařazují do kategorie “Druhých”. Součástí této dimenze jsou i prostory, ve kterých “Druzi” pobývají nebo jsou zkoumáni. Druhá dimenze souvisí s produkcí tzv. rasistického diskurzu. Kromě zřetelného popisu “Druhé” osoby zahrnuje nadávky, vtipy či pomluvy. Šlesingerová, Hamar a Szaló (2007) uvádějí dvě praktiky této dimenze - pojmenování a ohodnocování. Obě praktiky působí paralelně a zvolené jazykové projevy mají podat informace o jejich charakteru, kultuře nebo tradicích. Třetí dimenze konstruuje podobu těl “Druhých” jako skutečných, pravdivých a přirozeně odlišných, přičemž se dá říct, že jde o tvoření rozdílů mezi “my” a “oni”, nikoliv o jejich nalezení a potvrzování. Často jde o zvýrazňování drobných tělesných odlišností a jejich uvádění jako klíčových a zásadních pro odlišnost. Na příklad kdy barva kůže je vydávána za biologickou podstatu intelektové nedostatečnosti nebo živočišnosti opravňujících k neudělení rovných práv a postavení.

Teorie kulturního rasismu necílí pouze na biologicky odlišné jedince. Pojí se s ní i kritika lidí vybočujících z většinového stereotypu dané společnosti. Může cílit například na lidi s určitým typem oblečení, dodržování jisté kulturní tradice či užívání jiné formy jazyka (Šlesingerová, Hamar, Szaló, 2007). Nejčastěji rasismus vnímáme v nenávisných projevech mezi bílými a nebílými jedinci. Tento koncept je pro mou bakalářskou práci klíčový, tedy rasismus na základě jinakosti v barvě kůže, protože takováto forma ve sportu jednoznačně převládá. Zároveň je během hraní hry daleko spíše patrná, na rozdíl od jazyka nebo kulturních zvyklostí, které se během hry neprojeví.

V běžném životě se setkáváme asi nejčastěji ještě s jinou formou rasismu. Latentní rasismus, který bývá označován jako “měkký rasismus”, je sice často odmítání tvrdých, nenávisných projevů, ale na druhou stranu přítomnost jisté míry diskriminace a skrytého nepřátelství a předsudků k cizím etnikům. Může jít také o institucionalizované překážky. Ve fotbalovém prostředí se latentní rasismus může projevovat v podobě malé vytíženosti hráčů jiného etnika a často nevědomé protěžování hráčů určitého etnika.

S explicitním rasismem se pojí i mnoho dalších pojmů, které se často pletou a pro pochopení této práce je třeba je alespoň v krátkosti vysvětlit. Xenofobie se v českém kontextu prezentuje často v podstatě jako synonymum k rasismu. Jedná se o projevy odporu ke všemu cizímu. Extremismus, zejména ten pravicový, se kromě veřejných projevů nenávisti často spojuje se zasahováním do politiky a politickými projevy. Bývá charakterizován jako

kombinace více prvků, a to rasismu, nacionalismu, homofobie a dalších. Velice blízko mu jsou i určité typy popuismu, které se ale omezují především na symbolické (komunikační, rétorické) a obzvláště politické projevy my X oni a nepřátelskosti.

Sociologická encyklopedie ještě definuje předsudek jako: „negativní postoj vůči určité skupině či skupinám lidí, který má ospravedlnit a posílit jejich diskriminaci, a to na základě jejich skupinového členství a nikoli osobních vlastností. Předsudek je zvláštním druhem stereotypu, je zobecněním, podle něhož určitá kategorie lidí má kvalitu nižší než my sami, přičemž tento názor je brán za daný bez dalšího přezkušování.“

2.2. Rasismus v Česku

S rasismem se obyvatelé Česka (a jeho území) setkávali už od dob Rakouska-Uherska. Vzpomeňme například na známou aféru spojenou s Adolfem Hilsnerem, který měl údajně provést rituální vraždu mladé křesťanky. Jednalo se o období spojené s antisemitistickou náladou, ve které měl být žid Hilsner pověstným obětním beránkem. Došlo k jeho odsouzení, avšak v roce 1901 omilostnění císařem Františkem Josefem I.

Československo bylo drtivě zasaženo i druhou světovou válkou, protektorátem a rasistickou – antisemitskou – ideologií nacistického Německa o árijské, čisté rase. Ta poslala na smrt více než čtvrt milionu československých židů a zhruba dvacet tisíc československých Romů. Šanci na přežití měli pouze ti „správného“ původu, kteří vyhovovali diktátorovým představám ideálu - běloši s blondatými vlasy a modrýma očima. Rasismus, který plně naplňuje definici z první části, kdy jedna skupina lidí je nadřazena skupinám jiným.

Poslední harvardská studie z roku 2015¹ zjistila, že Češi jsou nejrasističtější zemí Evropy (obr. 1). Nejedná se však o státem řízený rasismus. České zákony ničemu takovému nenasvědčují, Češi i etnické skupiny mají v České republice stejné podmínky. Trestní zákoník upravuje zákony jednoznačně a platně pro všechny bez rozdílu. Mezi takové zákony patří například §352 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, §355 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob nebo §356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod. Zabránění rasisticky motivovaným činům se snaží i mezinárodní smlouvy jako Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové

¹ Dostupné z: <https://implicit.harvard.edu/implicit/user/jaxt/blogposts/piblogpost005.html>

Jak již bylo vysvětleno v předchozí podkapitole, rasismus se neprezentuje “jen” jako přímé fyzické napadení kvůli tělesné nebo původové jinakosti. Rasisticky se projevují i třeba nakupující ve vietnamských večerkách, kteří dehonestují asijské spoluobčany tykáním a různými pojmenováními jako “Větev” nebo “Rákosník”. Právě vietnamská komunita je po Romech častým terčem podobných projevů. Podle dat Českého statistického úřadu bylo v roce 2021 na území České republiky šedesát tři tisíc vietnamských občanů.

Další národnostní menšinou, která bývá českými jedinci odmítána, jsou Ukrajinci. Protiukrajinské smýšlení některých (nikoliv celé společnosti) jedinců začalo stoupat po uprchlické vlně způsobené začátkem války Ukrajiny s Ruskem. Počáteční podporovatelskou náladu postupem času vystřídala nechuť a antipatie k ukrajinskému etniku. Přestože vedení českého státu stojí za stanoviskem neustálé podpory Ukrajině, navíc zastoupeno velkou částí české populace, určitá část takový postoj odmítá. Ukrajincům dávají za vinu zvýšení cen energií a “zhoršení” životních poměrů ve vlastní zemi. Mnohdy docházelo i k vymýšlení mýtů, jako třeba vstupné zdarma do městských institucí (například plavecké stadiony) nebo přednostní přijímání do mateřských a základních škol.

S Ukrajinci a válečnou imigrační vlnou se pojí i jistá míra stereotypizace na základě předchozí zkušenosti. V minulých letech do České republiky přicházeli ukrajínští občané především za manuální práci. Právě velká míra těchto lidí způsobila, že si někteří čeští jedinci vytvářejí své vlastní předsudky – alkoholismus, nepořádek, stoupající kriminalita a podobně. Před válkou utíkají ovšem často i vysokoškolsky vzdělaní lidé nebo Ukrajinci a Ukrajinky odvázející svůj cenný majetek, např. auta kvalitních značek, kteří by za běžných okolností migraci do jiné země ani nezvažovali.

Etnika vyznačující se vyloženě tmavou barvou pleti příliš českou populaci nepobuřují, jelikož s ní mají velice malou zkušenost. Jedná se spíše o ojedinělé případy. Jedinci s charakteristickou barvou kůže se s rasistickými projevy potýkají především na vrcholové sportovní scéně, zejména ve fotbale. Toto téma rozeberu důkladněji v části 2.3. společně s vybranými kauzami spojenými s českým sportem, především fotbalem.

Ve druhé polovině osmdesátých let minulého století se na našem území začaly formovat i první skupiny tzv. Skinheadů. Dohola ostříhaných lidí vyznávajících extremistické, rasistické ideologie. Dobešová (2006) se ve své bakalářské práci odkazuje na Mareše (2003) a říká, že tato skupina byla zpočátku reprezentována studenty a intelektuály, na rozdíl od Spojených států amerických a západní Evropy. Ligierová (2010) rovněž odkazuje na Mareše

(2003, s. 409), když říká, že hudba se stala rozhodujícím prvkem pro „konstituování, stmelení a ideové vybavení rasistických skinheadů, jejichž významná část převzala i neonacistické prvky“. Taková hudební kategorie se nazývá white power music.

První hudební skupinou, kolem které se vytvořila výrazná skupina skinheads, byla Orlík s frontmanem Danielem Landou. Skupina Orlík vytvářela rasistické texty, které daly základ české skinheadské ideologii (Dobešová, 2003 cit. podle Mareš, 2003, s. 412). Jednou z nejznámějších písní je Bílá liga. Pro představu, v textu této písně se objevuje “Kdo nám to sem z palmy spadl, černý oči černý tělo, to není můj kamarád”. Dalšími kapelami vyjadřujícími extremistické postoje byly Braník, Agrese 95, Conflict 88 a další.

V souvislosti této bakalářské práce s českými médii je vhodné uvést i extremistický server White Media, který fungoval mezi lety 2009 až 2014. Dodnes není jasné, kteří autoři za projektem stáli. Web totiž zprovoznili z americké Kalifornie a jejich identitu se nepodařilo dohledat. Důležité je, že se prezentovali jako „skupina radikálních autorů bojujících proti rakovině národa – proti neomarxismu.“² Web byl směřován tedy proti antirasismu, antifašismu, pozitivní diskriminaci menšin a podobně. Dále zmiňovali, že “*De facto jde o postupnou kulturní a etnickou genocidu bílých národů. Proti takovému zlu je nutné bojovat těmi nejradikálnějšími prostředky.*“³

Na závěr této části bych ještě zmínil rasistické projevy na sociálních sítích. Z výzkumu Hrdiny (2016, s. 43) o nenávistných projevech českých uživatelů na Facebooku vyplývá, že nejvýraznějšími původci jsou neorganizovaní jednotliví uživatelé, kteří jsou motivováni vlastními názory a přesvědčením. Čeští uživatelé, dle mého pozorování, často volí nevybíravá slova na adresu Romů. Dochází i ke generalizaci na celou etnickou menšinu, například při příspěvku o kriminálním jednání. V této době jsou terčí nenávistných komentářů i ukrajinští váleční uprchlíci.

2.3. Etnicita (a rasismus) a sport

Rovné příležitosti nebyly vždy celospolečenskou samozřejmostí ani ve sportu. Nechci ve své práci vykládat celou historii nebílých sportovců a jejich cestu k rovnocennosti s bílými sportovci. Přesto je nutné si připomenout, že v historii byli hráči tmavé pleti segregováni od

² White Media. Dostupné z archivu: <https://web.archive.org/web/20190106002357/http://www.white-media.info/>

³ Tamtéž.

bělošských sportovců, a alespoň trochu nastínit historické události a momenty ovlivňující současnou situaci.

S etnickou segregací významně souvisí koloniální období, kdy jedinci tmavé pleti měli možnost sportovat víceméně pouze na plantážích. Wiggins a Nauright (2015) tvrdí, že fotbalová Evropa se v tomto ohledu začala pozitivně rozvíjet až v prvních dvou dekádách dvacátého prvního století. Ve Viktoriánském období také platil model tzv. Great Chain of Being (přeložit lze zřejmě jako “Velký řetězec bytí”), který řadil severní Evropany na hierarchický vrchol a s postupem na jih Afričany na opačný konec (Wiggins, Nauright, 2015, s. 7).

V zemích spojených s osadníky a plantážníky, zejména v USA a severní Africe, spolu úzce souvisela rozřazení do “ras” a “tříd”. Sportovci tmavé pleti museli soutěžit zcela oddělené od bílých sportovců, kterým se dostávalo větších příležitostí. V těchto zemích trvalo mnoho let, než získali vzájemnou rovnost, a to i na sportovních událostech (Wiggins, Nauright, 2015, s. 8). Situace se začala zlepšovat po druhé světové válce. Wiggins a Nauright (2015, s. 8) uvádějí, že do profesionálního sportu, zejména baseballu, začala integrace jiných etnik v roce 1945, v roce 1960 měl kriketový tým Západní Indie (tedy antilské ostrovy a bahamské souostroví) prvního černošského kapitána.

„Klasický rasismus zahrnuje logiku dehumanizace, ve které jsou Afričané definováni jako mající tělo, ale ne mysl: tímto způsobem bylo možné ospravedlnit supervykořisťování černého těla jako svalového stroje. Pozůstatky toho jsou aktivní dodnes.” (Mercer, 1994, s. 138 cit. podle Wiggins, Nauright, 2015, s. 7). Podle některých lidí je sport ideálním nástrojem pro boj s rasismem v Evropě a vidí v tom dobrou cestu k začlenění jedinců odlišných etnicit a náboženství (Wiggins, Nauright, 2015, s. 7).

Některé studie z minulého století umisťují sportovce tmavé pleti do přírodních kategorií. První je “primitivní”, která vymezuje jejich intelektuální neschopnost soutěžit s lepšími bělochy. Druhou je “zvíře”, ta zase odkazuje na jejich vyšší tělesnou výkonnost (Hoberman, 1997 cit. podle Wiggins, Nauright, 2015, s. 9).

Černošské obyvatelstvo zažilo rozmach od dvacátých let minulého století, ve vzdělávání, divadle, literatuře, hudbě i sportu (Wiggins, Nauright, 2015, s. 11). Liberální běloši postupně začali začleňovat nebělošská etnika do majoritní společnosti. Naopak velká část bělošské populace, především chudší jedinci, začleňování černochoů do společnosti odmítala a obávala se ohrožení vlastního sociálního postavení (Wiggins, Nauright, 2015, s.

11). Důležitou roli hrála také věda o rasovém sportu, která určitou měrou jejich názor podporovala. Tato věda nekladla žádný důraz na fyzické vysvětlení černošských sportovců a snažila se prokázat „přirozenou nadřazenost“ (Coakley, 2014 cit. podle Wiggins, Nauright, 2015, s. 11).

Wiggins a Nauright (2015, s. 11) se obracejí na publikaci Davise (1990) a říkají, že podle Fleminga měla výše zmíněná teorie sociální dopad. Zároveň dodávají, že se studie ukázala jako chybná a že „*neexistuje žádná uznávaná metoda pro kontrolu “rasy” a mnohokrát byla jedinou kontrolou barva pleti*“ (Wiggins, Nauright, 2015, s. 11). Navzdory tomu stále trvalo veřejné mínění podporující atletickou nadvládu černochů. Společnost se tak rozdělila na ty, kteří chtěli chránit bělost a ty, kteří uznávali v podstatě barvoslepý systém založený na kultuře a třídě. Toto napětí panuje dodnes (Wiggins, Nauright, 2015, s. 11).

Věda o rasovém sportu se posunula jiným směrem, ke zkoumání, vrozených fyzických vlastností sportovců tmavé pleti, které je předurčují ke sportovním úspěchům. Wiggins a Nauright (2015, s. 11) odkazují na předchozí Wigginsovu publikaci (1989). V ní cituje Cobba (1936), který provedl experiment na americkém atletovi tmavé pleti Jesse Owensovi. Ten mimo jiné suverénně ovládl olympijské hry v Berlíně v roce 1936. Cobb dokázal, že Owensovy fyzické předpoklady více odpovídaly bělošským dispozicím. Tento výzkum dal základ dalším zkoumáním po druhé světové válce (Cobb, 1936 cit. podle Wiggins, Nauright, 2015, s. 11–12).

Rozdílnost fyzických predispozicí přece jen do značné míry ovlivňuje výsledné úspěchy. Včetně pilného tréninku má každé etnikum, řekněme, specifické fyzické predispozice. Některé publikace stále rozebírají jinakost na základě třídění do “ras”, v našem současném chápání se však orientujeme na pojem “etnikum”, který s “rasou” do jisté míry souvisí. Výsledky sportovních disciplín tato tvrzení i potvrzují. Fyzickým předpokladům se ve své bakalářské práci věnovala Pavlíková (2007) pod vedením sociologa Aleše Sekoty. Hlavní odlišnost u nebílých etnik vidí ve svalových vláknech. Sportovci tmavé pleti mají vyšší podíl rychle se stahujících svalových vláken, díky kterým mohou vykonávat sporty vyžadující rychlou fyzickou náročnost (např. sprint, box, skoky apod.) (Pavlíková, 2007, s. 29).

Běloši se podle Pavlíkové (2007, s. 30) vyznačují červeným podtypem svalových vláken. Díky těmto vláknům mají více svalů a vyvinutější trup a zádové svaly. Za významné považuje i nižší kosterní hustotu. Proto se běloši lépe umisťují v silových aktivitách (vzpírání, kulturistika, bodyfitness apod.) Asijská etnika mají podle Pavlíkové (2007, s. 30) výrazně

lepší pohyblivost. Díky tomu jsou úspěšní například v gymnastice, ale také v bojových uměních nebo stolním tenise, které vyžadují vyšší koncentraci a rychlou práci nohou (Pavlíková, 2007, s. 30). Jak již bylo zmíněno v podkapitole 2.1., vrozené biologické rozdíly jsou minimální, a proto jsou toto pouhé predispozice, za jejichž naplněním stojí spousta dalšího rozvoje a úsilí. Je to ale jistý základ pro budoucí úspěch jedinců daných etnik.

Zejména v kolektivních sportech je proto velmi dobrá kooperace jednotlivých etnik, která může přinést úspěch. Ve světovém fotbale se právě běloši obecně vyznačují lepší technikou a silovou vybaveností v soubojích, černoši naopak rychlostí. Co se týče fotbalu, například v české lize najdeme málo fotbalistů asijských etnik. Na vrcholové světové scéně jich také příliš nepůsobí.

Zmíněné začleňování různých etnik do jednoho sportovního kolektivu s sebou nese i, řekněme, negativní, latentní dopad. Tím je rasismus. S rasismem se potýkají sportovci po celém světě, a to oboustranně. Pokud zůstaneme u fotbalu, rasismus ve velké části pramení ze strany diváků, kteří se nevybíravě vyjadřují na adresu hráče jiného etnika. Nejčastěji se jedná o rasismus na základě jinakosti v barvě pleti.

Fotbaloví diváci se dělí na tři skupiny. Fotbalové diváky, fotbalové fanoušky a fotbalové chuligány (Nikl, Volevecký, 2007 cit. podle Hořák, 2014, s. 19). První kategorie je vzhledem k násilnostem a nevybíravým projevům víceméně neutrální, zato kategorie fanoušků a chuligánů už mnohdy způsobují problémy. Hranice mezi oběma skupinami je často velmi tenká (Hořák, 2014, s. 21). Fotbaloví fanoušci jsou oddáni svému klubu a nosí klubové předměty. Sami vnímají rozdíl mezi “my”, tedy fanoušky jednoho, svého klubu a “oni”, fanoušky jiných týmů. Chuligáni už jsou pro průběh utkání nebezpečnější. Samotný zápas je pro ně druhořadý a na stadion přicházejí s cílem vyvolat konflikt. Na stadionu se scházejí na svých určitých místech, takzvaně v “kotlech” (Nikl, Volevecký, 2007 cit. podle Hořák, 2014, s. 20).

Skupina chuligánů má tendenci k nevybíravým projevům a může strhnout i fanoušky nebo dokonce i obyčejné diváky. Během utkání mnohdy dochází kromě slovních i na extremistické nebo rasistické projevy. Z českého prostředí velmi dobře známe například rasistický pokřik “jude Slavia” nebo pokud jde o projev přímo k hráči, může se z ochozů ozývat bučení nebo opičí skřeky. Situace v ochozech se často odvíjí od dění na trávníku. V takových případech právě dochází ke stržení i běžných diváků, kteří hlasitě podporují chuligány a fanoušky v nevybíravých jednáních (Hořák, 2014, s. 21)

Pro představu si na závěr uvedme některé nedávné kauzy z prostředí českého fotbalu, ke kterým se v rozhovorech (viz analytická část) vyjadřují i oslovení sportovní novináři. Co se týče rasismus ze strany fanoušků, jde o kauzu spartánských fanoušků v Bělehradě. Ve svém sektoru vyvěsili transparent s nápisem “White lives matter” negativně odkazující na hnutí “Black lives matter” bojující za rovná práva černochů. Za to UEFA Spartě uzavřela stadion a hned v dalším zápase Evropské ligy se řešilo kontroverzní bučení spartánských dětí při utkání s Rangers Glasgow na Glena Kamaru. Tento případ sice nebyl prokázán jako rasistický, ale dalo se z něho ledasco vyvodit. Například rozdílné chápání rasismu u nás a na Britských ostrovech, kde se dožadovali odsouzení českého klubu za chování svých dětských fanoušků.

Uvedme si ještě jeden případ diváckého projevu rasismu, ve kterém došlo na explicitní slovní urážky. V říjnu roku 2022 fanoušci Hradce Králové nevybíravě uráželi teplického Abdallaha Gninga ze Senegalu. Z tribun se ozývalo “negře!”, “čmoude” a podobně.

K rasismu ale dochází i mezi samotnými aktéry utkání. Nejvýrazněji se do historie českého fotbalu zapsala aféra se slávistou Ondřejem Kúdelou, který měl údajně říct Glenu Kamarovi (Rangers Glasgow) “You are fuc*ing monkey” (“ty jsi zasná opice”). Bez prokazatelných důkazů a tvrzení proti tvrzení došlo na exemplární trest zastavení činnosti na deset utkání.

2.4. Žurnalistika a novinářské představy o světě

Žurnalistice se ve své publikaci věnuje Vos (2018, s. 2–10), který rozděluje definice na širokou a teoretickou. Uvádí i definice jiných autorů, ovšem každé z nich podle něho něco chybí a nejsou komplexní. Za výchozí bod považuje, že „žurnalistika je soubor přesvědčení, forem a praktik zapojených do vytváření a distribuce společensky významných zpráv a diskuzí. (Vos, 2018, s. 9). Zároveň dodává, že zmíněná přesvědčení, formy a praktiky nedefinuje, protože se stále posouvají napříč časem i místem.

Vos (2018, s. 3) zmiňuje obsáhlou definici Schudsona (2012, s. 3), kterou si také dovolím citovat: „Žurnalistika je podnikání nebo praxe pravidelného vytváření a šíření informací o současných záležitostech veřejného zájmu a důležitosti. Je to soubor institucí, které periodicky (obvykle denně, ale nyní s průběžnými aktualizacemi) zveřejňují informace a komentáře k současným událostem, které jsou běžně prezentovány jako pravdivé a upřímné, rozptýlenému a obvykle anonymnímu publiku, aby publiku zahrnulo do veřejného diskurzu.”

Samotná žurnalistika se stále vyvíjí díky inovujícím přístupům a technikám novinářů, ale také s příchodem nových technologií, které k oslovení širokého publika využívá. Od poloviny dvacátého století se rozvíjí takzvaný “digital age” (přeloženo “digitální věk”). Je spojený s technologickým pokrokem a počátkem a rozvojem internetu. Sociální sítě jednotlivých médií hrají v současné době důležitou roli, především v rychlosti zveřejnění informací.

Víceméně stejné ale zůstává tradiční dělení žurnalistiky. V této oblasti rozeznáváme “zpravodajství” a “publicistiku”. V našem chápání oboje zpracovávají profesionální komunikátoři. Publicistika více pracuje se subjektivním názorem autora, zatímco zpravodajství přináší holá a objektivizovaná sdělení bez subjektivních prvků novináře. V této rovině rozlišujeme také jednotlivé žánry. Některé jsou čistě zpravodajské (např. všechny druhy zpráv (nejdůležitější v kónické kompozici), report, reportáž, zpravodajské interview atd.), jiné publicistické (např. úvaha, komentář, prostá polemika, glosa, reportáž atd.).

Práce novináře je vždy omezena určitými normami, které daná redakce (případně vyšší novinářské seskupení; např. Syndikát novinářů České republiky) vyžaduje. Takové požadavky jsou ukotveny v žurnalistické etice, nejčastěji formou psaných kodexů. Ty určují, jaké chování novináře je mravní a které už nikoliv. Podle McQuaila (2007) etické kodexy udávají, jak by měla média pracovat. Etické kodexy jsou tedy samoregulací jednotlivých médií a měly by zvyšovat jejich prestiž a důvěryhodnost před publikem.

Pro demonstraci etického kodexu využiji volně přístupný Kodex Českého rozhlasu.⁴ V kontextu této bakalářské práce zmíním bod *c) Podporuje soudržnost společnosti a integraci všech jednotlivců, skupin a společenství zvláště se vyvaruje kulturní, sexuální, náboženské, rasové či politické diskriminace a společenské segregace.* Článek 11 odkazuje na sportovní vysílání a bod 11.6. říká: *(...) Český rozhlas zvláště nepřipustí, aby do sportovního vysílání pronikl nacionalismus, rasismus či jiné extrémní postoje. (...)* Článek 18 se dokonce přímo věnuje zákazu diskriminace.

Každá událost, která má potenciál stát se zprávou a být mediálně zkonstruována prostřednictvím novinářů podléhá mnoha faktorům, takzvaným zpravodajským hodnotám. Brighton a Foy (2007, s. 7) zmiňují zpravodajské hodnoty od sociologů Galtunga a Rugeové z roku 1965, kterými jsou **relevance** (významnost události), **včasnost** (nedávná událost), **jednoduchost** (přímé a jednoduché popsání události), **předvídatelnost** (událost byla

⁴ <https://rada.rozhlas.cz/kodex-ceskeho-rozhlasu-7722382>

předvídatelná, nebo naplánovaná), **neočekávanost** (neobvyklé, neplánované), **kontinuita** (vývoj něčeho zavedeného), **kompozice** (vhodnost pro dané médium), **elitní lidé** (slavná osoba), **elitní národy** (ovlivňující náš národ nebo důležitý národ) a **negativita** (špatná zpráva jako dobrá pro novináře) (Brighton, Foy, 2007, s. 7). Galtung a Rugeová následně přidali další sadu hodnot, kterou tvoří **frekvence, amplituda, jasnost, smysluplnost, předvídatelnost, kontinuum a kompozice**.

Hodnoty jsou vlastní i pro samotné novináře a vycházejí z jejich přesvědčení a zkušeností. Výzkumu hodnot českých novinářů se věnovala ve své bakalářské práci Kunášková (2021, s. 49–50) a dovolím si její výsledky výzkumu prezentovat i ve své práci. Jako nejpodstatnější hodnotu prezentuje udržení demokracie. S tím souvisí i hodnota objektivity a odpovědnost za své činy. Podle výzkumu by novináři měli zastávat i hodnotu neutrality, tedy držet si odstup od daného tématu (ve výzkumu se jedná o politický odstup, avšak platí i pro kauzy spojené s rasismem). Zároveň je podle výzkumu Kunáškové (2021, s. 50) správné, když novinář svému publiku poskytne své názory a postoje. Zmiňuje také hodnotu transparentnosti a různorodosti, tedy poskytování různých pohledů. Novináři se také často ztotožňují s hodnotou smyslu jejich práce a naplňujícím pocitem (Kunášková, 2021, s. 50). Objevovat se samozřejmě mohou i další hodnoty, které jsou subjektivnější a typické pro jednotlivé novináře.

2.5. Rasismus a žurnalistika

Sdělovací prostředky hrají zásadní roli ve vnímání rasismu. Farrington (2012, s. 24) říká, že Hall (1978), autor konceptualizace mediální reprezentace a jejich dekodování, a van Dijk (1991), autor jednoho z přístupů kritické diskurzivní analýzy médií, připisují médiím všech forem důležitou roli při vytváření veřejného mínění. Důležitá jsou i při “rasových” a etnických tématech, protože poskytují informace, o kterých je povědomí veřejnosti pouze zlomkovité (Farrington, 2012, s. 24). Farrington se obrací na dřívější výzkum médií v Británii, který práci s “rasou” označil za spíše negativní. Výzkum menšin v Británii byl shrnut do dvou fází. První, ve které byla imigrace považována za “problém” nebo jako “zaplavení“. Druhá fáze, která rodilé menšiny v Británii rovněž označovala za problém. Výsledkem bylo, že menšinové komunity jsou zastoupeny v médiích negativně (Farrington, 2012, s. 24).

Média tedy zastávají veledůležitou roli především v multikulturních zemích. Spousta obyvatel těchto zemí totiž nepřichází každý den do interakce s cizinci a informace získávají především z hromadných sdělovacích prostředků. Informace mohou čerpat i z každodenních

konverzací, které jsou ovšem také založeny na mediálních sděleních (van Dijk, 1991 cit. podle Farrington, 2012, s. 24).

Celosvětová média se potýkají s kontroverzním pojetím, jak o rasismu informovat. S prvním pokusem přišla Mezinárodní federace novinářů a práce jejich mediální skupiny proti rasismu a xenofobii. Doporučení reportu o migrantech vydala Nizozemská asociace novinářů v brožuře s názvem “Balance and Blunder” (tedy v češtině “Rovnováha a Omyl”). Národní unie novinářů v Británii vydala Směrnice pro podání zpráv o rasách. (Farrington, 2012, s. 24).

Farrington dále označuje média jako „*dvousečnou zbraň*”. Média z jeho pohledu totiž marginalizují menšinové zastoupení, jejich hlasy jsou v podstatě ignorovány. Menšiny jsou pojmány negativně a pro publikum, které má malý sociální kontakt s odlišnými etniky, působí média jako primární poskytovatel informací. Ve své publikaci se Farrington obrací na Cottlea (2006), který tvrdí, že „*média mají silnou pozici při předávání, vysvětlování a artikulaci konkrétních diskurzů, které pomáhají reprezentovat (a zkreslovat) menšinové skupiny*” (cit. podle Farrington, 2012, s. 24).

Objektivita není postavena pouze na dvou protichůdných názorech. říká: „*Pokud vedeme rozhovory s lidmi, kteří říkají, že systémový rasismus je pokračující společenský problém, je špatným argumentem, že potřebujeme někoho, kdo říká, že rasismus neexistuje*“ (2020, s. 106). Kvalitní novinář by měl zároveň vysvětlovat, proč některá tvrzení dostávají větší prostor než ta opačná.

Jacksonová (2020, s. 108) tvrdí, že novináři nejčastěji hovoří o aktivismu ve spojitosti se zločinem. Tento přístup by podle Jacksonové měl být změněný, protože pouze maže problémy ve společnosti za pomoci senzacechtivých fotografií nebo zaměřováním se na jednotlivce, nikoliv na celou komunitu. Uvádí, že novináři jsou důležitým tvůrce demokratického principu, ovšem neměli by se nechat strhnout k senzacechtivosti a stereotypizaci.

Senzacechtivost se projevuje kromě fotografií i lákavými titulky. Ty mohou často nést zcela odlišný význam od samotného sdělení. Dá se říct, že to je zcela typické pro bulvární média, avšak v současné době některé prvky bulvarizace prostupují i do seriózních médií, zejména formou titulků. Jde totiž o takový prvek, který naláká další a nové čtenáře, z čehož média profitují. Takovými prvky mohou být i citace vytržené z kontextu, které v následujícím znění mají odlišný (a už pravý) význam. V případě rasismu mnohdy dochází k nálepce rasismu i v případě, kdy je rasismus zcela zanedbatelný.

Pro příklad takového typicky bulvárního článku spojeným s “rasismem” si uvedme bulvární deník Blesk. Článek z prosince 2022 s titulkem “Královna Alžběta II. (96) nemá klid: Další obvinění z rasismu!⁵”. Mnozí si představí, že by se její výsost dopustila rasismu, který nyní vyšel na povrch. Omyl, jedná se o dvorní dámu Husseyovou. Ta se jen zeptala Fulaninové (ředitelka organizace Sistah Space) ze které části Afriky pochází a média z toho udělala skandál.

Naopak vzorný příklad informování o rasistické kauze najdeme ve zpravodajství České televize. Uvedu případ z listopadu roku 2022. Článek s titulkem „Muž v Olomouci rasisticky nadával Romům a jednoho napadl. Soud ho potrestal podmínkou“⁶ jeví známky objektivizace, korektně popisuje etnickou menšinu a přesně uvádí, jak se situace odehrála a jaké má následky. Není ani pochyb o tom, že šlo o rasisticky motivovaný čin.

2.6. Sportovní žurnalistika a rasismus

Sportovní žurnalistika je jedním ze zájmových typů žurnalistiky. Jak již název vypovídá, zaměřuje se na sportovní dění a přibližuje události a jejich výsledky svému publiku. Odborně ukotvená teorie sportovní žurnalistiky je velmi problematicky dohledatelná, proto si v některých pasážích vypomůžu jinou bakalářskou prací Těšíka (2010), který se především opírá o Mlčocha (2002), Russ-Mohl Bakičovou (2005) a Trampotu (2006). Říká, že *„Sportovní žurnalistika je odvětví žurnalistiky, které má své těžiště v činnosti sportovců, trenérů, celých týmů a funkcionářů. Tuto činnost popisuje a zprostředkovává informace ve formě sportovního zpravodajství a publicistiky.“*

Stejně jako ostatní odvětví žurnalistiky se sportovní žurnalistika vyznačuje zásadní funkcí, kterou je funkce informativní. Podává věcné informace o průběhu sportovních událostí. Druhou zásadní funkcí je zábava, kterou sport přináší svým divákům pro rozveselení či odreagování se.

Specifika sportovní žurnalistiky najdeme především v jazykové oblasti. Těšík (2010, s. 22) ve své publikaci zmiňuje základní specifika jazyka sportovních novinářů. Modelovost se vyznačuje ustáleným textovým vzorcem, v textech se projevuje právě kvůli periodicitě. Časté publikování napomáhá také automatizaci, tedy užívání osvědčených jazykových prostředků.

⁵ <https://www.blesk.cz/clanek/celebrity-kralovske-rodiny/729748/kralovna-alzbeta-ii-96-nema-klid-dalsi-obvineni-z-rasismu.html>

⁶ <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/3544660-muz-v-olomouci-rasisticky-nadaval-romum-a-jednoho-napadl-soud-ho-potrestal-podminkou>

Naopak pozitivním prvkem (nejen) ve sportovním odvětví je aktualizace, kdy se novináři pokoušejí oživit zautomatizované, modelové texty něčím novým.

Zmíněná aktualizace však může mít i mírně negativní vliv, a to v souvislosti s produkcí klišé. Příkladem může být „vyslaný projektil” nebo „strážce svatyně”. „*V jazyce sportovní žurnalistiky existuje velké množství ustálených spojení, obrátů a vazeb a jejich užívání je ze strany novinářů zcela mechanické. Tato pojmenování lze považovat za prostředky automatizované, můžeme je označit za publicismy.*” (Mlčoch, 2002, s. 12 cit. podle Těšík, 2010, s. 22–23). Z hlediska tvaru zpráv se sportovní žurnalistické texty nejčastěji objevují ve tvaru rozšířené zprávy kónické kompozice (tzv. obrácené pyramidy).

Přestože jazyk textů sportovní žurnalistiky je převážně jednoduchý pro pochopení běžného diváka, jednotlivé sporty s sebou nesou i řadu termínů, kterým nezaujatý divák nemusí porozumět. Těmi může být například play-off, tie-break nebo shutout. Dále sportovní žurnalistika využívá dramatizaci a gradaci při popisu událostí (Těšík, 2010 s. 26). Součástí jazyka sportovních novinářů je i hodnocení, které však na první pohled není tak zřejmé. Důležitou roli hrají i titulky jednotlivých článků.

Včetně běžných sportovních událostí referují sportovní novináři o problematických kauzách spojených se sportovním prostředím. O rasistických kauzách píše či mluví novináři po celém světě, včetně České republiky. Nutno poznamenat, že články spojené s jakýmkoliv aférami na českých stadionech mnohdy lákají čtenáře více než běžné informace o průběhu klání. Velkou měrou se na tom právě podílejí titulky. Pro porovnání použiji kauzu rasistických urážek fanoušků Hradce Králové na adresu teplického Gninga z podzimu 2022. Zatímco ČT Sport napsalo „Disciplinárka prošetří rasismus fanoušků Hradce Králové vůči Gningovi. Ostuda, napsal teplický Kučera”⁷, iSport spadající pod bulvární Blesk vydal senzacechtivý titulek “Čmoude, negre a banány. Ostudné, reaguje Kučera”⁸.

V takových případech je nutná jazyková korektnost, aby se rasistického vyjádření nedopustil i samotný novinář. Tomu se ve své publikaci věnují Stofer, Schaffer a Rosenthal (2019, s. 127). Říkají, že novináři musejí být obezřetní při volbě různých alternativ a dávají k zamýšlení: “*Pokud nebilí označují všechny barevné lidi, jsou bílí nebarevní?*” Sami odkazují

⁷ [https://sport.ceskatelevize.cz/clanek/fotbal/1-liga/disciplinarka-prosetri-rasismus-fanousku-hr adce-vuci-gningovi-ostuda-napsal-teplicky-kucera/63443be6afe18939c94f22a2](https://sport.ceskatelevize.cz/clanek/fotbal/1-liga/disciplinarka-prosetri-rasismus-fanousku-hr-adce-vuci-gningovi-ostuda-napsal-teplicky-kucera/63443be6afe18939c94f22a2)

⁸ <https://isport.blesk.cz/clanek/fotbal-1-liga-rocnik-2022-23/421164/hradecky-rasismus-cmoude-negre-a-banany-ostudne-reaguje-kucera.html>

na Kesslera a McDonalda (2007, s. 182), kteří doporučují psát citlivě a přesně o lidech jakýchkoliv skupin (věkových, etnických či genderových). Dále citují, že je třeba uvažovat o lidech jako jednotlivcích, nikoliv jako zástupcích daných skupin (Kessler, McDonald, 2007, s. 182 cit. podle Stofer, Schaffer, Rosenthal, 2019, s. 127).

„Nejlepším způsobem, jak eliminovat nařčení z předpojatosti je přímé, věcné psaní bez popisných přídavných jmen a stereotypních narážek nebo nálepek, které naznačují, že osoba je příslušníkem určitého pohlaví, rasy nebo věkové skupiny” (Stofer, Schaffer, Rosenthal, 2019, s. 128). To znamená, že novináři by měli o všech skupinách referovat stejně a nepopisovat znaky jinakosti.

Tento druh žurnalistiky bývá negativně nálepkován jako “toy department” (v překladu “oddělení hraček”). Jde v podstatě o snižování kvality práce sportovních novinářů, kteří se podle této kritiky více zabývají fámami a spekulacemi na úkor podstatných faktů. Upřednostňují subjektivitu a v reportážích nedokáží být neutrální. Má se za to, že sportovní žurnalistika je triviální v porovnání se zprávami “o životě a smrti” (McEnnis, 2020, s. 3; Boyle, 2006). Podle McEnnise (2020, s. 3) se profese sportovních novinářů komplikuje, protože publikum na ně klade vyšší nároky, zejména očekává, že budou vyšetřovat důsledky komercializovaného prostředí (doping, korupce, hazard aj.).

Obecně se sportovní novináři proti označení “toy department” ohrazují. McEnnis (2020, s. 3) zmiňuje myšlenku Garrisona (1989; s. 3–23), že sportovní žurnalistika je dostatečně sofistikovaná a stala se legitimní podobou žurnalistiky. Garrison tvrdí, že se sportovní novináři posunuli více k objektivnímu informování a zahrnují i aspekty mimo hřiště, tedy politické a ekonomické souvislosti. Největším problémem je podle nich právě špatná pověst a s tím spojená budoucnost sportovní novinářiny (Salwen, Garrison, 1998; Garrison, 1989 cit. podle McEnnis, 2020, s. 3).

Současná doba je, jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, považována za “digitální věk”, ve kterém se sportovní novináři musejí umět prosadit a oddělit od lidí mimo profesi – bloggerů, fanoušků či klubů a organizací (McEnnis, 2017; Hutchinson, Rowe, 2012 cit. podle McEnnis, 2020, s. 3–4). Označení “toy department” se proto znovu stalo tvárným a označuje vesměs všechny producenty sportovních zpráv, kteří se však liší od profesionálních komunikátorů tím, že jim chybí kritická analýza a kontextualizace předmětu sportovní žurnalistiky (Whiteside a kol., 2012 cit. podle McEnnis, 2020, s. 4).

Jak už jsem zmínil, sportovní novináři bývají kritizováni za to, že jsou v podstatě sportovními fanoušky. Této kritice se snaží čelit tím, že objektivitu a nezájatost demonstrují ve svých kodexech, do kterých formulují, že novinář musí být nestranný, tedy nebýt fanouškem (Steen, 2014 cit. podle McEnnis, 2020, s. 4). Specifikem sportovní žurnalistiky je fakt, že novináři sice působí v konkurenčních médiích, navenek však působí jako širší kolegové (Sugden a Tomlinson, 2007 cit. podle McEnnis, 2020, s. 4).

Sportovní žurnalistika se rovněž dělí podle žánrů na zpravodajskou a publicistickou oblast. Ve zpravodajské najdeme víceméně objektivní komunikáty s čistě informativní a zábavní funkcí. V případě rasismu se jedná o zprávy, které odpovídají na základní otázky „co, kdo, kde a kdy“. Jazyk novinářů je tedy zde bez zabarvených výrazů a metafor a jednoduše a výstižně pojednává o dění na sportovišti. Publicistickou oblast zastupují žánry jako komentář či glosa. V nich už si novináři povolují uzdu pro své myšlenky, názory a postoje. V případě rasismu jde o takové texty, které se přiklánějí na jednu ze stran a hodnotí nastalou situaci.

3. Metodika

3.1. Hlubkové rozhovory

Tato bakalářská práce má za cíl zanalyzovat názory pěti vybraných novinářů na téma rasismu a s ním souvisejících dílčích aspektů. K vyvození závěru jsem zvolil metodu hloubkových rozhovorů. Definovat je lze jako metodu „*jejímž účelem je získat vyličení žitého světa dotazovaného s respektem k interpretaci významu popsanych jevů*“ (Kvale, 1996, s. 5–6 cit. podle Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 159). Díky této metodě se daří získat náhled jdoucí spíše do hloubky určitého tématu, a to od více lidí relevantních pro vybrané téma, tedy s nějakým určitým společným znakem. V mém případě od sportovních novinářů na téma rasismus.

Podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 160) se hloubkový rozhovor neskládá pouze z realizace rozhovoru a jeho přepisu. Tato kvalitativní metoda souvisí s dalšími procesy jako výběrem metody, přípravy rozhovoru, průběhu vlastního dotazování, přepisu rozhovoru, reflexe rozhovoru, analýzy dat a z psaní a prezentace výzkumné zprávy (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 169).

Ke své práci jsem zvolil přístup rozhovoru jako zdroje dat o skutečnosti. (Švaříček, 2007, s. 160) Švaříček a Šed'ová (2007, s. 161) dále odkazují na publikace Cohena (2000) a Denscombeho (1995) když tvrdí, že při průběhu rozhovoru nelze být neutrální. Vysvětluje to tím, že tazatel si vybírá respondenty a otázky a jejich formu, přičemž si na objekt svého výzkumu musí vytvořit vlastní názor. Při rozhovorech s novináři jsem se snažil o maximální míru objektivitu a nevyjadřování vlastního názoru, kterým bych ovlivnil odpovědi respondentů. Otázky jsem kladl bez vyznění s očekáváním určité odpovědi.

3.1.1. Výběr respondentů

Pro generalizaci výsledků hloubkového rozhovoru je podstatné dobře zvolit své respondenty, pokud je to možné. Základním kritériem pro výběr respondentů k této bakalářské práci bylo to, že novináři museli mít zkušenost s psaním o kterékoliv rasistické kauze spojené s prostředím českého sportu (viz kauzy zmíněné v úvodu práce), a zároveň se muselo jednat o sportovního novináře. Dalším kritériem byla rozdílnost médií. Každý z pěti novinářů reprezentuje jiné české médium.

3.1.2. Příprava hloubkových rozhovorů

Příprava hloubkových rozhovorů se podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 162) skládá ze dvou základních částí. První část je teoretická. Tazatel by měl mít obsáhlé teoretické vědění o zkoumaném tématu. K přípravě této části jsem nastudoval základní konceptualizaci rasismu,

rasy a etnicity. Dále bylo potřeba si zjistit informace o historii rasismu v České republice, nastudovat si vybrané kauzy, o kterých s respondenty hovořím a pročíst jednotlivé publikace oslovených novinářů.

Ve druhé části je důležité vytvořit schéma základních otázek vycházejících z hlavní výzkumné otázky (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 162). S tím souvisí i příprava otázek k jednotlivým okruhům rozhovoru. V mém případě se jedná o vnímání počátku výskytu nebilých hráčů v české lize, změně ve jejich vnímání, o vnímání a chápání rasismu a dalších konceptů, reflexi jednotlivých kauz, reflexi vlastního psaní, lingvistické vybavení novinářů a budoucnosti řešení a výskytu rasismu v českém sportu, konkrétně fotbalu.

K přípravě hloubkových rozhovorů jsem v malé míře použil i metodu analýzy obsahu. Posloužila mi k důkladnému prostudování publikací oslovených novinářů. Na jejím základě jsem stavěl některé otázky k rozhovorům.

3.1.3. Řízení rozhovoru a typy otázek

Hloubkový rozhovor je výsledkem spolupráce výzkumníka a účastníka, ale nelze si romanticky myslet, že se jedná o rovnocenný vztah totožný s konverzací dvou dobrých přátel u kávy (Johnson, 2001 cit. podle Švaříček, Šed'ová, 2007), ač se pro zmírnění hierarchičnosti výzkumného rozhovoru pro respondenta používají pojmy jako „komunikační partner“ nebo „informant“. Tím se tedy rozumí, že výzkumník (tazatel) vstupuje do prostředí respondenta, který v podstatě odpovídá na tazatelovy otázky. Zároveň tazatel drží scénář rozhovoru a nastoluje okruhy, o kterých momentálně diskutují.

K dosažení relevantních odpovědí je v případě rozhovoru důležitá příprava a následná realizace dostatečného množství jednoznačně položených otázek. Švaříček a Šed'ová (2007, s. 162) ve své publikaci rozdělují realizaci hloubkového rozhovoru do tří fází – úvodní fáze (10–20 minut), hlavní fáze (30–40 minut) a ukončovací fáze (5–10 minut). Zároveň říká, že celý rozhovor by měl trvat nanejvýš hodinu a půl. Badatel musí mít jasno v tom, co chce hloubkovým rozhovorem zjistit.

Švaříček a Šed'ová (2007, s. 163–170) dále rozlišují typy otázek. Velký důraz klade na **úvodní otázky**, které mají navodit příjemnou atmosféru mezi tazatelem a respondentem. Jednoduché otázky mají respondenta zbavit stresu a dát najevo tazatelovu empatii. Kaufmann (2010) tvrdí, že zpočátku je třeba prolomit distanc, čímž se dospěje k tzv. hře o tři stranách (tazatel – tázaný – samotný předmět výzkumu) (Kaufmann, 2010, s. 63).

Dalším typem jsou **hlavní otázky**, které tvoří kostru celého rozhovoru. Jsou pokládány běžným jazykem a vztahují se k hlavní výzkumné otázce. Tazatel v nich nesmí ovlivňovat respondentovy postoje a názory. Cílem je podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 164) „*povzbudit jedince, aby hovořili o svých zážitcích, dojmech a přesvědčcích, spíše, než aby podávali „správné odpovědi“, tedy odpověděli v souladu s názorem vedení organizace nebo odpovědi v souladu s odbornými publikacemi.*“ Také tvrdí, že tento typ otázek by měl být deskriptivní a tazatel by se měl vyvarovat sugestivní podobě hlavních otázek (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 165).

Navazující otázky jsou podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 168) důležité pro hluboký vhled do problematiky. Plynule navazují na výpověď respondenta a doplňují chybějící důležité informace v jeho předchozí výpovědi. S navazujícími otázkami se lépe potýkají spíše zkušenější tazatelé, začínající badatelé totiž nemají schopnost vnímat odpovědi a zároveň vymýšlet navazující otázky. K tomu slouží možnost druhého rozhovoru (Švaříček, 2007, s. 168).

Obtížně interpretovatelným typem otázek jsou **otázky nepřímé**, které se v mé bakalářské práci neobjevují. Podstatné pro vedení rozhovoru jsou **dynamické otázky**. Švaříček připodobňuje rozhovor k malému dramatu s příběhem. Dynamické otázky mají za úkol snížit emocionální napětí. Posledním typem jsou **otázky ukončovací**. Ptají se na to, zda respondent chce doplnit některou informaci nebo mu dávají prostor pro jeho dotazy. (Srov. Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 169)

Otevřené otázky mají za úkol získat od respondenta jeho představy, postoje a názory o předmětu rozhovoru. Tazatel by se měl vyvarovat ovlivnění jeho názorů svými teoretickými znalostmi. Otázky se „*snaží přirozeně stimulovat účastníka rozhovoru k vyprávění, a to způsobem připomínajícím obyčejnou rozmluvu dvou lidí*“ (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 170).

3.1.4. Záznam a přepis dat

V první řadě musí tazatel seznámit respondenta s účelem rozhovoru a získat jeho souhlas s nahráváním. Poté může zapnout zaznamenávání a znovu zopakovat položené otázky. Podle Švaříčka může nahrávání rozhovoru vyvolávat u respondenta dojem, že svá tvrzení nemůže opravit. To může vést k odpovědím formou zdvořilých slov a frází. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 179–180)

Důležitou fází je přepis dat, která je sice jednoduchá, ale o to více časově náročná. Podle Švaříčka se mnozí autoři shodují, že je nutné přepsat vše (Atkinson, 1998 a Strauss,

Corbinová, 1999 cit. podle Švaříček, Šed'ová 2007, s.181). Autor uvádí důvod k přepisu rozhovorů. Prvním je fakt, že opakované poslouchání zabere více času než kompletní přepis. Za druhé je to kvůli lepší přehlednosti dat (Švaříček, Šed'ová 2007, s. 181). Badateli se v přepsaných datech lépe hledá, může použít zvýraznění některých informací a vytvářet sítě vztahů. Třetím důvodem je zlepšení schopnosti vedení rozhovoru (Johnson, 2001 cit. podle Švaříček, Šed'ová 2007, s. 182). Badatel může najít své chyby a poučit se z nich.

Badatel si při přepisu rozhovoru může pomoci hardwarovými či softwarovými pomůckami. V mém případě jsem postupoval spíše mechanicky, jednotlivé rozhovory jsem si přepsal sám, a kromě jednoho přepisu jsem nepoužíval technickou podporu. Při přepisu je důležité zachovat i neverbální projevy respondentů jako dlouhé pomlky, smích, tón hlasu či větší důraz. Přepis dat podléhá technice zvané anonymizace. Tato technika ochraňuje údaje o respondentech – jména a organizace. Velmi často se místo reálných jmen používají pseudonymy, které si respondenti vybírají sami podle svých klíčů. Ve své bakalářské práci ale používám reálná jména respondentů, všichni souhlasili s jejich zveřejněním. (Vše srov. Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 183)

3.1.5. Analýza dat

Získaná a přepsaná data je třeba zorganizovat a zpracovat. Švaříček a Šed'ová (2007, s. 210) zmiňují dvě strategie podle Flicka (2006). Redukci zdrojových textů prostřednictvím parafrázi, sumarizace a kategorizování. Druhá strategie má ukázat a interpretovat významy skryté v respondentových tvrzeních.

Kvalitativní výzkumy mají nenumerická data (Švaříček Šed'ová, 2007, s. 210 cit. podle Hendl, 2006). To znamená, „že základní analytické nástroje nestojí na kvantifikacích, nýbrž především na vytváření významových kategorií a jejich deskripci“ (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 210). Švaříček a Šed'ová (2007, s. 210) dále zmiňují Silvermana (2007), který tvrdí, že výzkumník nemá čekat na kompletní data, ale má je analyzovat postupně, jak rozhovory uskuteční.

Prvním krokem k úspěšné analýze je technika otevřeného kódování. Švaříček a Šed'ová (2007, s. 211) charakterizují kódování jako „operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem.“ Badatel v první řadě rozhovor rozdělí na jednotky, kterými může být slovo, slovní spojení, věta nebo celý odstavec (Švaříček, 2007, s. 211). Jednotlivým jednotkám pak přiřazuje příslušné označení – kód. Kód je charakterizován jako „slovo nebo krátká fráze, která nějakým způsobem vystihuje určitý typ

a odlišuje jej od ostatních.“ (Lee, Fielding, 2004 cit. podle Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 211). Kód tedy musí charakterizovat vybranou jednotku z textu.

Jednotlivé kódy je třeba kategorizovat. Přestože badatel víceméně vytváří kategorie paralelně s kódováním, v druhém kroku se jedná o systematické zařazení jednotlivých kódů do kategorií. Podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 221) výzkumník seskupuje kódy podle podobnosti nebo vnitřní souvislosti.

K analýze zjištěných dat jsem ke své práci použil techniku „vyložení karet“. Jedná se o práci s jednotlivými kategoriemi a kódy, které badatel uspořádá do linky, na jejímž základě sepiše text (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 226). Je důležité vybrat ty kategorie a kódy, které souvisejí s výzkumnou otázkou a zároveň mají souvislost mezi sebou. Při těchto krocích (kódování, kategorizace, analýza technikou „vyložení karet“) se paralelně vytváří tzv. kostra analytického příběhu, jejímž *„účelem je formulovat klíčová tvrzení, na která výzkumník přišel, a to tak, aby byla soustředěna kolem ústředního jevu, který byl zkoumán“* (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 239).

S posledním krokem, tedy samotným psaním výzkumného textu, souvisí interpretace zjištěných a analyzovaných dat. Rozlišuje primární a sekundární interpretaci. První probíhá při analýze dat a podle autora je důležité se držet na rovině dat. Interpretace sekundární už badatele nutí zpětně se ohlédnout za svou práci a svým myšlením. Má mu odpovědět na otázky o čem zjištěná data vypovídají a proč k jevům dochází. Švaříček a Šed'ová (2007, s. 246) na závěr zdůrazňují, že badatel musí umět rozlišit, kde končí jím získaná data a kde začíná jeho vlastní interpretace (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 244–246).

3.1.6. Představení respondentů výzkumu – sportovních novinářů

Pro svůj výzkum jsem oslovil české novináře, kteří psali o rasismu ve sportu nebo o konkrétních kauzách. Celkem jsem oslovil deset novinářů, z nichž pět souhlasilo s poskytnutím rozhovoru. Při představování jednotlivých respondentů vycházím z veřejně známých údajů.

První rozhovor proběhl 21. února 2023 s Janem Paličkou, který je od roku 1998 sportovním redaktorem MF Dnes. V redakci má na starost především zpravodajství z fotbalu a vede fotbalovou sekci. O rasismu napsal například komentář „Fotbal proti primitivům. Znovu a znovu. Spartu tíží rasismus“.⁹

Druhým respondentem byl 22. února 2023 Luděk Mádl. Zkušený sportovní novinář, který je velmi aktivní i na sociálních sítích, především Twitteru. Aktuálně připravuje s Jaromírem Bosákem a

⁹ https://www.idnes.cz/fotbal/pohary/sparta-monako-rasismus-komentar.A210804_173639_fot_pohary_par

Karlem Tvarohem podcast Nosiči vody na Seznam zprávách. Předtím působil i například v Hospodářských novinách nebo Aktuálně.cz. Na Seznam zprávách vydával v roce 2020 každé pondělí svůj glosář, ve kterém se mimo jiné vyjadřoval i k rasismu, například v glose „Český fotbal roky toleruje rasisty. A můžeme za to všichni“¹⁰. Ke kauze Ondřeje Kúdely (viz 4.5.) se vyjádřil v glose „O likvidaci Koláře ví nejvíc Gerrard. O opici zase Kúdela“¹¹.

V pořadí třetím respondentem byl David Janeczek, který se v současné době věnuje PR v agentuře Sportegy. V minulosti pracoval jako sportovní redaktor Seznam Zpráv nebo Deníku N, pro který napsal například glosy „Ten černocho! Malichernost, jazyková bariéra, nebo ukázka rasismu (nejen) ve fotbale?“¹² nebo „Skotové se mýlí, na Letné o rasismu nešlo. Kam až došel sport dvou fotbalistů“¹³. Rozhovor proběhl 22. února 2023.

Své názory a postoje mi poskytl i Michal Markup, stejně jako Janeczek mladší z respondentů. Rozhovor s ním jsem provedl 1. března 2023. Markup v současné době pracuje v Českém rozhlasu. O tématu rasismu psal v souvislosti s aférou bučení spartánských dětí na Glena Kamaru (viz 4.4.). Redaktorem iRozhlasu.cz je od roku 2019.

Posledním respondentem byl 15. března 2023 Jakub Kvasnička, v současné době redaktor CNN Prima News, který se rasismu věnoval i mimo fotbal, např. v souvislosti se skončením postavy Apua v seriálu Simpsonovi. Jeho texty jsou ostřejší a kritičtější. Rasismu ve fotbale se věnoval v komentáři „Kúdela a rasismus: společenská poptávka idiotské ideologie“¹⁴ Na Primě působí od roku 2021, předtím pracoval například v MF Dnes.

¹⁰ <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/beauguel-nas-probudil-co-do-odporu-vuci-rasismu-mame-vsichni-dluh-110189>

¹¹ <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/glosar-o-likvidaci-kolare-vi-nejvic-gerrard-o-opici-zase-kudela-147932>

¹² <https://denikn.cz/513351/ten-cernocho-malichernost-jazykova-bariera-nebo-ukazka-rasismu-nejen-ve-fotbale/>

¹³ <https://denikn.cz/715547/skotove-se-myli-na-letne-o-rasismus-neslo-kam-az-dosel-spor-dvou-fotbalistu/>

¹⁴ <https://cnn.iprima.cz/komentar-kudela-a-rasismus-spolecenska-poptavka-idiotske-ideologie-23149>

4. Analytická část

V této části představím zjištění z hloubkových rozhovorů a doplňkové analýzy textů, které napsali respondenti. Na základě struktury rozhovoru bude tato část členěna na následující podkapitoly:

- 4.1 Chápání konceptu rasy a etnicity
- 4.2 Chápání rasismu a toho, jak se projevuje
- 4.3 Vnímání cizinců v prostředí českého fotbalu;
- 4.4 Fanoušci a rasismus pohledem novinářů;
- 4.5 Reflexe dřívějších kauz ve fotbale;
- 4.6 Reflexe vlastního jednání (psaní) v kauzách

Jednotlivé podkapitoly vyplývají z uskutečněných hloubkových rozhovorů s novináři a zachycují podstatné názory na dílčí aspekty spojené s rasismem. Na úvod se zaměřuji na vnímání cizinců (a nebělochů) v českém fotbalovém prostředí, pohled na české fanoušky a na jejich nenávistné projevy. Na fanouškovské (a celkově) rasistické projevy navazuje podkapitola věnovaná nedávným kauzám spojených s českým fotbalem. Poté navazuje podkapitola věnovaná práci českých novinářů a médií. Na konec analytické části jsem umístil chápání konceptů rasy a etnicity. Chápání a vnímání rasismu jsem zařadil jako poslední podkapitolu, jelikož jde o vyvrcholení celého tématu práce.

4.1. Chápání konceptu rasy a etnicity

Odborné definice jednotlivých konceptů jsem vysvětlil v kapitole 2.1. V této části se zaměřuji na to, jak pojmy „rasy“ a „etnicity“ chápou jednotliví novináři. Jedná se o část výzkumu, ve které bylo cílem zjistit znalosti a schopnosti odlišit tyto dva pojmy. Šlo tedy o zjištění jisté míry citlivosti a znalosti v oblasti, která jim není automaticky (profesně) známá a blízká.

Obecně bylo z odpovědí respondentů znát, že o tomto rozdělení nechtějí příliš mluvit a konkrétně vysvětlit pojmy rasa a etnicita. Jednalo se o otázku, nad kterou se novináři více zamýšleli a oproti ostatním odpovědím trvalo delší čas, než našli správná slova pro charakteristiku, pokud se tedy o konceptualizaci vybraných pojmů pokusili. Zároveň bylo zřejmé, že někteří ani nezaznamenali, že biologická podstata konceptu rasy je už faktickými argumenty vyvrácený a jde tedy o historicko-sociální fenomén.

Palička [62–64] a Janeczka [84–85] **koncepty rasy a etnicity** víceméně nerozlišují. Oba zároveň zmiňují fanoušky a tvrdí, že oni tyto koncepty rovněž nerozlišují. „*Obyčejný fotbalový fanoušek to vůbec nedokáže rozlišit a já bych se do toho také nechtěl pouštět*“ (Palička; [63-64]). Podle Janeczka [84-85] fanoušci stále selektují hráče jen na základě „rasy“. Jak již bylo psáno výše, koncepty spolu úzce souvisejí a nezainteresované osoby mohou mít s rozlišením potíže, mnohdy ani nevědí, že pojem rasa je už prakticky nepoužívaný a že se v současné době preferuje pojem etnicita. Roli v tom pravděpodobně sehrává i fakt, že zrušení pojmu rasa je novější záležitostí, a pokud se člověk nezajímá hlouběji o danou problematiku, běžnými komunikačními proudy se o této změně nedozví.

Příkladem pro rozlišování rasy v původním slova smyslu je Mádl: „*Etnikum je národ a rasa se odvozuje od barvy kůže a dalších antropologických znaků*“ [Mádl; 85–86]. Víceméně tak, jak se nyní v odborném diskurzu používá, zná pojem etnicity Kvasnička [165–167], který se tento termín pokusil vysvětlit na základě přizpůsobení se jiné etnické skupině. „*Etnika, která vznikla v Evropě, i když jsou jiné rasy, jsou rozhodně přizpůsobivější v té Evropě než v Africe.*“ Poukazuje tím na faktor výchovy a vlivu kultury. Na problematiku etnicity ale nahlíží i z druhého pohledu, sice, že některá etnika v Evropě žijí ve svých zvycích původní země, proto zůstávají určité rozdíly. Svůj výrok dovysvětluje tím, že v tomto ohledu se jedná především o muslimská etnika, nikoliv paušálně africká. Jako příklad uvádí Francouze Mbappého, který se netají tím, že přestože žil v centru Paříže, tak vyrůstal v tradiční arabské výchově [166–170].

Nejpřesněji odpověděl Markup [73–74]: „*Rasa se vůbec nepoužívá, protože to je lidská rasa. A etnicita, to je příslušnost k nějakému národu. Rasa není bílá, černá, ale člověk.*“ U něho sehrávají důležitou roli dva faktory. Jednak, že o tématu rasismu píše celoživotně rád a zajímá se o něho, jednak, že se o tuto problematiku zajímal i v jiných zemích, zejména ve Spojených státech amerických, kde žil [Markup; 3–5, 93].

4.2. Chápání rasismu a toho, jak se projevuje

Výše zmíněné koncepty jsou podstatné i pro pochopení rasismu, který jsem vysvětlil v podkapitole 2.1. Z rozhovorů s novináři vyplývá, že všichni rozumí pojmu rasismu stejně, liší se u nich jejich vlastní hranice vnímání rasismu, tedy jednotlivých projevů, které považují za rasistické a které nikoliv.

K prezentování **chápání konceptu rasismu** novináři použijí vyjádření Markupa [64–66]: „*Utláčování nebo poukazování na nějaké odlišnosti, barvu pleti, náboženství. (...)*

Poukazování na to, že má někdo jinou barvu pleti než jiný, pokřikování fanoušků na stadionu. “ Krátce, ale výstižně popsal své chápání i Mádl [82–83]: „*Když osoba A vnímá osobu B pod jediným prismaticem, a to sice barvou kůže. Podle toho se k ní chová, většinou negativně.*“ Podle všech respondentů jde o despekt vůči jakékoliv jinakosti, zejména nejviditelnější barvy kůže.

Palička, Mádl a Janeczek také v souvislosti zmiňují takzvaný **latentní rasismus**, který je podle nich v podstatě zakořeněný v českém etniku. Tato forma rasismu je v podstatě nevědomá, kdy člověk říká, že není rasista, ale přesto nějakým způsobem selektuje v něčem odlišné jedince. Podle Mádl [146–148] je rasistou i ten, kdo vnímá druhého na základě viditelné jinakosti a v té souvislosti k němu přistupuje. Uvádí například, že pro takového člověka není druhý jedince Charles, ale černocho.

O explicitních projevech rasismu ze strany fanoušků budu pojednávat v podkapitole 4.2. V této části se zmíním o postoji novinářů k reakcím hráčů tmavé pleti, zejména **bojkotu na úrovni odchodu z hrací plochy** (konkrétně například zápas Paris Saint Germain versus Basaksehir). Tři novináři se jednoznačně postavili na stranu obětí nevybíravých projevů. „*Nikdy jsem černocho nebyl a nebudu. Nevím, jakým způsobem to oni vnímají a jak citlivé to je pro ně téma*“ [Palička; 94–95]. Markupa [115–116] jiné bezprostřední řešení nenapadá, proto mu tento způsob přijde jako nejlepší možné řešení. Janeczek [144] navíc dodává, že přestože se někomu mohla zdát taková reakce (opuštění hřiště) přehnaná, on ji absolutně chápal. „*Slovo na N je prostě extrémně, extrémně citlivé.*“ [139–140]. Opačný názor naopak prezentuje Kvasnička [294–295], který celkově zastává negativní postoj k větší korektnosti a citlivosti západních států. Bojkot mu nepřijde správný, naopak ho považuje za, jak uvedl vlastními slovy, hysterický.

Novináři se také vyjadřovali k „**opačnému**“ **rasismu**, tedy ze stran jedinců tmavé pleti směrem k bělochům. Všichni se shodují, že dosud podobné případy v rámci Česka a Evropy nezaznamenali. Janeczek [176–179] říká, že je to určené majoritní barvou pleti, zároveň zmiňuje příběh své přítelkyně: „*Bydlela v Jižní Koreji, v Japonsku a říkala, že si třeba starší lidé před ní odplivli, jako před bílou holkou.*“

Obrovskou moc v dosahu rasismu a boje s ním k široké mase lidí mají **média**. O korektnosti a činnosti redakcí vybraných novinářů budu pojednávat v podkapitole 4.4., v této části zmíním, jak média vykreslují podle účastníků výzkumu rasismus. Podle Paličky [127–129] jsou média velkou zbraní, která může rozšířit hysterii nebo naopak potírat rozdíl mezi

černou a bílou. Kvasnička [451–456] zmíněnou vyvolanou hysterii demonstruje na příkladu migrační krize, která v Česku vyvolala silnou vlnu strachu. Spíše však média pracují s rasismem obezřetně. Janeczek [151–153] se vymezuje proti jakékoliv mediální podpoře rasismu. Dle jeho slov česká média silně bojují proti rasismu.

4.3. Vnímání cizinců v prostředí českého fotbalu

Zásadní roli v chápání a postojích k rasismu českých novinářů jednoznačně zaujímá vnímání samotných cizinců v českém fotbalovém prostředí. V rámci hloubkových rozhovorů jsme se tomuto tématu věnovali na samém začátku primárně bez rozlišení hráčů na základě barvy pleti.

Pro kontext je nutné uvést, že první cizinci (mimo Východní blok) přišli do české fotbalové ligy po pádu komunistického režimu a postupně se začleňovali od devadesátých let minulého století. Každý novinář uvedl jiné cizince, které zaznamenal jako první. Logicky v tom hraje určitou roli i jejich věk. Starší novináři si pamatují vůbec první zahraniční hráče, zatímco mladí novináři si vybavují až ty pozdější, kteří je nějakým způsobem zaujali. Podstatné bylo přemýšlení o cizincích, které sami vnímali, nikoliv o těch, které znali například z vyprávění nebo jiných zdrojů.

Původní vnímání cizinců bylo u novinářů odlišné, přesto jednoznačně pozitivní. Paličku [4–5]¹⁵ cizinci zaujali především kvůli zvláštnímu příjmení, které nebylo české. Jako prvního zahraničního fotbalistu si vybavil Američana Trittschuha. Také zmínil i vnímání prvních hráčů tmavé pleti, které považoval za raritu a ozvláštnění celé české soutěže. Dodává, že nerozlišuje barvu pleti, ale zda fotbalista umí nebo neumí hrát fotbal [9–12]. Luděk Mádl [20–21] bral příchod cizinců jako průvodní jev po sametové revoluci a s ní spojené otevření se světu. Říká, že příchod zahraničních fotbalistů byl spojený s „*přirozeným vývojem*“.

Konkrétně na hráče tmavé pleti se zaměřil Jakub Kvasnička [15–18], který je vnímal s ohledem na fyzické predispozice jako oživení a obohacení českého fotbalového prostředí. David Janeczek a Michal Markup, kteří jsou oproti ostatním novinářům výrazněji mladší, zaznamenali cizí hráče až po roce 2000. Například Davidu Janeczkovi cizinci v české lize nepřišli nijak zvláštní, poprvé je zaregistroval v dětství. Říká, že děti takové rozlišování neřeší, nepřijde jim to divné, protože všechny světové týmy (zejména v Lize mistrů) jsou plné cizinců [8, 12–13]). Vybočující, ale rovněž pozitivní pohled na cizince, zejména na hráče

¹⁵ Číslo či čísla v hranaté závorce jsou odkazem na řádek či řádky v přepisu rozhovoru.

tmavé pleti, má Michal Markup [13–14], který se zamýšlel nad možnými problémy, jimž takový hráči mohou čelit vzhledem třeba ke klimatickým podmínkám: „*Myslel jsem si, že je to kluk (Mendy, Marila Příbram) s africkými kořeny a s ohledem na klimatické podmínky to tady bude mít složité*“ [13–14].

Začleňování cizinců mezi české hráče je individuální, přesto se dá obecně říci, že určitá etnika mají lepší výchozí pozici a předpoklady pro dobré zapadnutí do českých kolektivů. Novináři se shodují, že dobře adaptibilními mezi české hráče jsou hráči převážně z východních zemí, což může být spjaté se slovanským původem a podobným nastavením a kulturami. Janeczek [35–36] uvádí, že adaptaci může napomoci samotný klub prostřednictvím koordinátorů nebo starších hráčů podobných etnik. Pokud se začlenění cizinců a zejména cizinců s africkými kořeny podaří, může z toho klub těžit po vícero směrech.

Novináři se shodují, že v dnešní době je už běžné adaptovat cizince do svých týmů, navíc to může mít ekonomické i kvalitativní a fyzické výhody. Například Palička [14–16] tvrdí, že pokud některý tým chce být lepší než konkurence, musí mít v kádru jednoho nebo více hráčů tmavé pleti. Přinášejí podle něho mužstvu originalitu, sílu v soubojích a hravost. Kvalitnější fyzické znaky, na kterých se shodují všichni novináři, jsou základem pro přivádění hráčů tmavé pleti do českých klubů. Podle Janeczka [25–29] a Kvasničky [90–91] je v České republice nedostatek kvalitních, rychlých krajních záložníků, i proto kluby zaplňují tyto posty hráči ze zahraničí, zejména hráči s africkými kořeny.

Výše jsem naznačil, pro jaké kvality mají predispozice. Podle Mádla [64–67] jsou fotbalisté ze zemí bývalé Jugoslávie velmi dobře technicky vybavení, fotbalisté z Afriky zase mají v genech obrovskou výbušnost a rychlost ve sprintu. Nic podle něho však není obecně platné. Výhodu fyzické vybavenosti doplňuje Kvasnička [90–91] ekonomickým aspektem. Říká, že celý fotbal je byznys a hráči tmavé pleti bývají levnější než čeští fotbalisté.

Přínos hráčů tmavé pleti pro český fotbal: Přestože novináři nechtějí paušalizovat fyzické atributy na všechny hráče, shodují se na kvalitním pohybovém nadání, rychlosti a výbušnosti. Markup [36–40] vidí výhodu cizinců i v neznalosti českého prostředí a poměrů mezi kluby.

Hráči z teplejších oblastí, tedy řekněme s africkými kořeny, mají podle respondentů i řadu **problémů a nevýhod**. „*Málo adaptibilní jsou právě hráči tmavé pleti, což je podle mě logické, vzhledem ke kulturním rozdílům, které se v této společnosti vyskytují. Je to jiná kultura*“ (Palička; [34–36]). Nevýhodou pro hráče s africkými kořeny mohou být klimatické

podmínky, na které nemusejí být zvyklí. Na tom se shodují Janeczek [50] i Markup [48-50]. Janeczek [52–53] a Mádl [61] zmiňují jazykovou bariéru. Podle Janeczka je důležité, aby byl klub jazykově připraven alespoň na úrovni angličtiny. Dobrému začlenění může napomoci i charakter samotného hráče. Podle Kvasničky [144-145] je třeba, aby hráč hrál rozdílově a převyšoval výkonnostně ostatní hráče nebo aby byl extrovertem a lépe se adaptoval se svými spoluhráči. Janeczek [45–46] dodává, že ke správné adaptaci může napomoci i trenér, záleží, jak s danými hráči umí pracovat.

Zajímavostí, byť mírně očekávanou, je fakt, že většina respondentů nevnímá **Slováky** jako cizince, ale jako součást české společnosti. Palička [25] je označuje jako rodinu, Mádl [69] jako bratry. Důvodem je samozřejmě dlouholetá společná minulost, kterou si právě i starší novináři pamatují a ve které vyrůstali, byli vychovávaní. Rovněž Kvasnička [118] nepovažuje Slováky za jiný národ. Janeczek [43–44], jakožto mladší z respondentů, rozdíly vidí, ovšem říká, že národnostně jsou si Češi se Slováky velmi blízko. Jediný Markup ze svého výčtu Slováky vynechal.

Někteří respondenti kromě dobré adaptace hráčů z východních států Evropy zmínili i hráče ze **Skandinávie**, kteří se v současné době dostávají do české soutěže ve větším počtu, průkopníkem je Sparta Praha. Zmiňuje je Palička [26–28], více se jim věnuje Kvasnička [120–121]: „*Skandinávská cesta také není špatná, Skandinávci mají podobný humor jako my a jsou to hrozně pohodoví lidé. (...) Nejsou to žádné fífleny a nemají tendenci hvězdných manýrů.*“

V závěru této části zmíním ještě téma **vnímání hráčů tmavé pleti v reprezentaci** evropských týmů, například hodně viditelné je to na případu současného národního týmu Francii. S českým fotbalem je souvislost například s Theo Gebre Sellasiem, dosud jediným hráčem tmavé pleti s českým občanstvím v české reprezentaci. Respondenti se jednohlasně shodují, že to souvisí s přirozeným vývojem globální společnosti a pokud je člověk danou národností, nemělo by to být žádným problémem. Podle Paličky [43-44] je to důsledek africké migrační vlny z druhé poloviny dvacátého století. Říká, že je logické, že společně s větším kulturním a etnickým promísením společností souvisí i promísení národních reprezentací, zejména Francie, Nizozemí. Explicitněji se ovšem o tomto jevu coby důsledku kolonizace, která způsobuje jazykovou a kulturní blízkost afrických zemí s jejich dřívějšími kolonizátory, nevyjadřují. Nejspíše proto, že je toto téma v nekoloniálním Česku nepřilíš probírané (např. ve školním vzdělávání).

Markup [60–61] zmiňuje výkonnostní důvody: „*Jestli nastupuje víc černochoů než bělochoů, asi hrají líp než běloši.*“ Janeczek [59–60] přijímá negativně pouze skutečnost, kdy hráči dostanou po krátké době státní příslušnost. Tedy, když získají pas daného státu třeba po dvou letech. Podle všech novinářů je základem možnosti reprezentovat zemi primárně státní příslušnost získaná narozením v daném státě.

4.4. Fanoušci a rasismus pohledem novinářů

Role fanoušků v rasismu na fotbalových stadionech je jednoznačně významná, mimo jiné proto, že jsou při utkáních nebo často v reportážích nejvíce slyšet. „*Fanoušci mají v českém fotbale lepší postavení než na západě, protože jich nechodí tolik a kluby chtějí mít ty lidi na stadionech*“ [Janeczek; 189-191]. Předpokládá tedy nějakou větší péči či bližší vztah mezi vedením klubů, týmem a fanoušky. Markup [152–154] poukazuje na efekt davu – pokud bude několik tisíc lidí skandovat, fandit a nadávat, jedince to pravděpodobně strhne k obdobnému jednání. Věří také, že emoce mohou přemoci člověka k tomu, že dělá něco, co by běžně nedělal. Janeczek [181–183] udává nejvýraznější postavení takzvaným ultras, tvrdá jádra, protože ti udávají atmosféru na stadionu a podle něho záleží, jak se k tomu postaví vedoucí kotle.

Fanoušci se k rasistickým projevům mnohdy uchylují z důvodů například vlastního neúspěchu, frustrace nebo s cílem ublížit soupeři a daného hráče ponížit. Použijí vyjádření Ludřka Mádl [154–158]: „*Jsou to většinou osoby něčím frustrované, samy svým životem nebo ho nenaplníují podle svých představ. Když máte frustraci, musíte ji vůči někomu ventilovat, a tak ji ventilujete proti někomu, kdo je nějakým způsobem jiný.*“ Markup [166–167] zároveň poukazuje na to, že takové projevy mohou být nejjednodušší cestou k dehonestaci soupeře a ponížení soupeřova mužstva.

Takoví fanoušci inklinují k několika možným **způsobům**, kterými mohou hráče jiných etnik (a barvy kůže) dehonestovat. Každý člověk bez ohledu na etnicitu, zejména barvu kůže, má svou hranici rasismu rozdílně posunutou a pro někoho běžné nelibé hučení může být rasismem. Novináři se však shodují na nejčastějších projevech formou bučení či opičích skřeků. Podle Paličky jsou rasistickými projevy „*jakékoliv projevy, které chtějí ublížit jiné barvě pleti jakýmkoliv způsobem. Od bučení přes verbální napadání až po náznaky fyzického násilí.*“ [66-67]. Ještě citlivěji vnímá projevy Michal Markup [92–93], podle kterého by se za rasismus dalo považovat jakékoliv dělení s ohledem na etnicitu. Svůj názor podkládá návštěvou Ameriky, která je v problematice rasismu na jiné úrovni. Dle jeho slov ve

Spojených státech považují za rasistické jakékoliv upozornění na vnější jinakost [94–95]. Rozdílnou intenzitu vnímání rasismu vidím ve vyjádření Jana Paličky [94–95], který říká, že proto, že není černoš, nemůže pochopit, jak to oni sami vnímají a jak citlivé to je pro ně téma.

Období, kdy spartanští fanoušci zasypali Kennedy Chichuriho banány, je podle novinářů minulostí. Přesto se mírnější projevy stále vyskytují, byť ne v takovém měřítku. Všichni respondenti se shodují, že v současné době se jedná spíše o záležitosti jednotlivců než organizovaného rasismu. Tehdejší rasistické projevy vysvětluje Mádl [80, 82] migrační krizí, která vyvolala v lidech (zejména mediálních konzumentech) strach, jiná etnika byla považována za bezpečnostní hrozbu.

Novináři říkají, že od devadesátých let minulého století prošli čeští fanoušci znatelnou proměnou, stejně jako celá společnost. Janeczek [193–195] říká, že fotbaloví fanoušci nejsou izolovaná skupina, ale jsou součástí běžné společnosti. Proto se vyvíjí stejně jako celá společnost. Kvasnička [485–488] říká, že celý národ si k viditelným jinakostem našel cestu přirozeným vývojem. Za základ vývoje považuje úspěšnou kampaň FIFA proti rasismu (viz níže), mentální vývoj společnosti i velké části jednotlivců směrem k pochopení rasismu a jeho nevhodnosti, a také fakt, že cizinci (především hráči tmavé pleti) pro českou společnost nejsou dnes již nic exotického, jelikož jich hraje v Česku větší množství, i v nižších soutěžích, a dorůstá další generace (podobně jako novinářů), která tyto hráče v lize zažívá jako běžný stav.

Liberálnějšímu vývoji české fotbalové společnosti právě napomohla i řada **kampaní**, o kterých jsem se s novináři rovněž bavil a na něž říkali své pohledy, hodnotili jejich funkčnost či dosah. Nejrozsáhlejší kampaní je jistě Say No To Racism¹⁶ od organizace FIFA. K této kampani však mají pozitivní přístup s viditelnými výsledky pouze Janeczek a Kvasnička. Vcelku neutrálně se k tomuto projektu staví Mádl [284–287], podle kterého projekt může pomoci pouze v případě, kdy člověk vnímá poselství a nesnaží se jen identifikovat obličej fotbalových celebrit. Palička a Markup k tomu naopak zastávají negativní postoj. Markup [333–335] tvrdí, že vynaložené peníze na takovou kampaň by raději investoval do rozhodčího navíc, který by hlídal rasistické a celkově nenávistné projevy na stadionu. Palička [196–199] sice souhlasí s myšlenkou projektu, ale kritizuje samotnou organizaci FIFA a projekt považuje za plácnutí do vody a jen krásné marketingové gesto. Oproti tomu staví fakta, že FIFA

¹⁶ https://www.youtube.com/watch?v=-q3n9_mkdhY

například povolí konání Mistrovství světa v Rusku, které je známé rozsáhlým rasismem, homofobií nebo potlačováním politických názorů, a do Kataru, ve kterém se nedodrží základní lidská práva.

Česká kampaň Fandíme slušně!, která vznikla spoluprací Policie České republiky a klubu AC Sparta Praha, je novináři vnímána pozitivněji. Palička, Mádl i Kvasnička říkají, že kampaň rozhodně prospěla českému prostředí, zejména pražské Spartě, která se v minulosti potýkala s největším počtem rasistických excesů v republice. „*Fandíme slušně je obyčejné heslo, ale všeobjímající a je za ním vidět práce, úspěchy*“ [Palička, 204-205]. Kvasnička [670–673] říká, že tato kampaň byla jedním z mnoha faktorů, který napomohl Spartě vypořádat se s neukázněnými fanoušky. Poukazuje na dobré využívání sociálních sítí a svých vlastních fotbalistů. Novináři Janeczek a Markup tuto kampaň nezaznamenali, proto se k ní příliš nevyjádřili. Janeczek [348–350] pouze uvádí, že každá taková akce je správně a kritizuje malý dosah veřejnosti.

Názory se mezi novináři liší na projevy amerického hnutí Black Lives Matter, kdy například hráči po celé Evropě i mimo ni před zápasy poklekli (někteří stále poklekávají). Jednalo se o gesto vyjádření respektu, které se vztahovalo k případu smrtelně zakleknutého Afroameričana Floyda bílým policistou v USA. Dá se říct, že většina novinářů se staví spíše proti klečení před zápasy. Mádl [266–269], Janeczek [333–334] a Markup [309–310] gesto vysvětlují původem z Ameriky, kde má jinou podstatu než ve velké části Evropy. Přesto Mádl [276–279] gesto klečení před zápasy hodnotí kladně a podle něho to byl vhodný způsob, jakým vyjádřit společné vědomí toho, co je dobře, co špatně a jak by se měly věci v rámci odstraňování rasismu vyvíjet. Zároveň ale říká, že by bylo vhodné to časově omezit, protože gesto ztratilo autenticitu a nyní působí nuceně. Jako prázdné gesto vnímá klečení i Janeczek [340]. Markup [311–322] v gestu rovněž smysl nevidí, ale respektuje ho. Zároveň říká, že by takové postoj měl v zásadě dodržovat celý tým. Gesto zásadně odmítá Kvasnička [152–155], který také výrazně kritizuje západní „hyperkorektnost“.

Zmírnění rasismu záleží na samotných fanoušcích a celé fotbalové společnosti. Včetně projektů k tomu mohou přispět i **sankce**. Respondenti se shodují na peněžitých trestech a na určitém zákazu vstupu diváků na fotbalové stadiony coby trestu. Liší se však představou o konkrétní podobě a fungování systému těchto sankcí. Kvasnička [572] a Markup [222] se shodují na okamžitým doživotním zákazu vstupu na stadion pro jednotlivce. Tresty by podle Markupa [228–231] měly být exemplární, aby se vytvořil precedens a fanoušci podobné chování neopakovali. Palička a Mádl rovněž uvádějí rázný zákaz vstupu na stadion. „*Prvním*

stupněm by měl být zákaz vstupu na stadion, jestli deset zápasů nebo deset let, to je jedno. Člověk by měl vědět, co se může stát, když to jeho jednání bude protiprávní“ [Palička; 159–162].

S doživotními zákazy vstupu na stadion je opatrnější pouze Janeczek [254–258], který navrhuje postupné zamezování. Poprvé by zvolil zákaz vstupu na stadion do konce sezony, podruhé na více let. Tvrdí, že okamžitý dlouholetý zákaz vstupu na stadion lidi rasismu neodnaučí, zároveň si myslí, že takové tresty z jednotlivce distingovaného člověka neudělá.

Podle Mádl [201–203] by bylo správné, aby potrestaný klub vymáhal celou výši pokuty od lidí, kteří se rasismem provinili a aby těmto fanouškům zamezil v dalších návštěvách stadionu.

Novináři se také pokusili **porovnat české fanoušky s fanoušky z jiných částí světa**. Obecně se dá říct, že Čechy řadí na pomyslný střed mezi západem a východem. Fanouškovské jádro fanoušků z východní Evropy je podle Markupa [208-210] mnohem tvrdší a tvrdí, že to jsou převážně ultranacionalistické skupiny. Janeczek [233-234] vidí rozdíl v samotných společnostech. Říká, že společnost, která je vyvinutější v problematice rasismu, se s nenávisnými projevy potýká daleko méně. Co se týče konkrétních rasističtějších oblastí, často zmiňují Rusko a balkánské státy, zejména Srbsko. Západní státy jsou naopak v otázce rasismu podstatně dál. „*Když půjdu na fotbal do Německa, Anglie, Francie věřím tomu, že nepotkám nikoho, kdo by se rasisticky projevoval. Kdyby to udělal, dostal by takovou pokutu a už by se na ten stadion nepodíval“* [Markup; 212-213]. Janeczek [237-241] si myslí, že Britům se podařilo vymýtit rasismus ze stadionu díky tvrdým trestům, přesunuli ho ale na sociální síť. Celkově rozdílnost fanoušků shrnuje Kvasnička [512-513], považuje západní fanoušky za ultrakorektní, proto by si na stadionu o rasismu ani nešeptali.

Podle Kvasničky [417-418] se rasismus přesunul pouze do tiché formy, protože si fanoušci přivykli na to, že je lepší mlčet než čelit různým sankcím. „*Obecně je český fanoušek umírněný, umí ocenit, až na výjimky, které jsou hlavně na Letné a Baníku. Musí mít však důvod, v první lize už bezdůvodně vydávané skřeky neuslyšíte“* (Palička; [151-153]). Kvasnička [492-294] navíc konstatuje, že čeští fanoušci jsou víceméně na vrcholu vývoje a další posun může způsobit hyperkorektnost, kterou v rozhovoru odsuzuje.

Na konci našich rozhovorů novináři mluvili o svých **nápadech na řešení**, která by vedla ke zmírnění rasistických projevů na fotbalových stadionech. V tomto ohledu se novináři výrazně odlišují. Mádl [367-369] míří na děti v mladším školním věku, kterým by mělo být

vysvětlováno, že rasismus je špatný. Podle něho tomuto vývoji napomáhá i fakt, že ve školních třídách jsou děti z různých etnik a děti snáz a brzy pochopí, že jsou všichni stejní. Zároveň říká, že by se měla regulovat společnost sama prostřednictvím vzájemného ohrazení se proti rasistickým nebo nenávislným projevům [369-371]. Konfrontací by rasismus řešil i Janeczek [442-443, 450-452]: „*Konfrontovat je. Normálně se štábem, dostat se mezi fanoušky, i když to může být nebezpečné. (...) Klidně s nimi udělat kritický rozhovor. Ten člověk ze sebe udělá ještě většího blbečka a nebude mu to příjemné.*“ Zmiňuje i také zákazy vstupu na stadion (viz 4.4.). S mediální konfrontací se ztotožňuje i Markup [460–462]. Podle jeho názoru by však měl prvotní impulz přicházet od klubů, které by měly vyvolat tlak. Novináři o tom poté mohou pouze informovat. [466–466].

Kvasnička [804–810] naopak tvrdí, že by ubral dle jeho názoru na přehnané korektnosti v médiích i společnosti. Říká, že to může vést k tomu, že se i z nerasistických jedinců mohou stát rasisté, protože budou natolik propagovaná a zvýhodňovaná tmavá etnika (zejména na západě), až si běloši začnou připadat v menšině a kruh se může vrátit zpět k boji proti černochům. Přehnaného řešení se obává i Palička [269–271] a upozorňuje, aby se z toho v důsledku nestal rasismus naruby. Podle něho se hyperkorektnost občas vymyká běžnému rozumu a mohla by se obrátit ve prospěch tmavých etnik a utlačovat etnika bílá.

4.5. Reflexe dřívějších kauz ve fotbale

S respondenty jsem diskutoval o několika vybraných kauzách z nedávné doby. Všechny jsou spjaty s prostředím českého fotbalu a k některým se novináři sami vyjadřovali. V tomto případě (vyjma kauzy se spartánskými dětmi a kauzy fanoušků Hradce Králové) nelze zcela konstatovat obecně platné stanovisko, protože novináři zastávají odlišné názory a většinou nebývá ani jeden dominantním.

Nejvíce času trvala diskuse o **kauze slávistického stopera Ondřeje Kúdely**, který v duelu Evropské ligy (18. 3.2021) údajně rasisticky urazil hráče Rangers Glasgow slovy „*you are fuc*ing guy*“. Kauza měla daleko vyšší než sportovní přesah, řešil ji dokonce i tehdejší český kancléř Vratislav Mynář se svým skotským protějškem. Novináři se shodují, že byl český obránce odsouzen zcela bez důkazů, názory na danou situaci se u nich ale liší, stejně tak trest udělený organizací UEFA.

Co se týče samotného incidentu, Palička a Janeczek se shodují, že akce Ondřeje Kúdely byla zcela zbytečná, navíc se zakrytou pusou. „*Může tam přijít, vysmát se mu, to ho naštvě mnohem víc. Takhle jim dal náboje, aby mohli něco zkusit*“ [Janeczek; 266-268]. Palička

[111-112] zmiňuje i svou osobní zkušenost s obviněným fotbalistou, když říká, že je velmi rozumný a dobře vychovaný, stejně jako Janeczek však tvrdí, že se do takové situace neměl nic podobného dovolit. Jiný pohled na situaci udává Markup [237-239], který poznamenává údajně Kúdelovu špatnou angličtinu a možné nedorozumění z důvodu neznalosti angličtiny. Zároveň se všichni tři zmínění novináři shodují, že pravdu znají pouze oba dotyční hráči. Proti Kúdelovi se naopak staví Mádl [208-210], podle jeho slov by byl překvapený, pokud by Kúdela řekl cokoli jiného než rasistickou poznámku.

Kvasnička [215-216] se názorem přidává ke třem neutrálním novinářům, když říká, že to bylo tvrzení jeden proti jednomu. Presentuje ale svůj radikální pohled na kauzu a zároveň na britský postoj k rasismu: „*Tam to byla společenská objednávka idiotské ideologie, která zkrátka musela skončit brutálním exemplárním potrestáním Kúdely.*“ Tím se v podstatě vyjádřil i k trestu, kvůli kterému měl Kúdela deseti zápasový distanc v zápasech organizace UEFA. Také říká, že v případě rasismu platí presumpce viny, tedy, že pokud hráč tmavé pleti hovoří o rasismu, považuje se to za pravdivé. [581-582] Stejně odmítavý postoj má i Palička, kterého dodnes šokuje odsouzení hráče bez většího šetření a důkazů. Říká, že mu to přijde proti rozumu, spravedlnosti a dobrým mravům. [108-110]. Správnost vyhodnocení situace evropskou fotbalovou organizací obhajují Janeczek a Markup. „*Myslím, že to vyhodnotila (UEFA) vlastně ještě dobře, protože mu dali ten nejnižší trest, zároveň se před tím neschovali. Těžká situace*“ (Janeczek; [283-284]). Markup [266-268] s trestem souhlasí, ovšem, jak už bylo zmíněno, proběhl bez hmatatelných důkazů. Proto by podle jeho názoru měli dostat trest oba, nikoliv jen jeden z aktérů.

Kromě jednoho novináře se všichni ostatní postavili na stranu názoru přehnanosti ze strany britských Ostrovů. Pohled na samotný exces a následné vyhodnocení trestu se však mezi nimi značně liší od pozitivního po negativní pohled. Zároveň je patrné, že i pro ně samotné je těžké určit, jak by se na pozici organizace UEFA zachovali.

Další kauzou, která úzce souvisí s výše analyzovanou, je **hučení spartánských dětí při utkání Evropské ligy směrem na hráče Rangers Glasgow Glenu Kamaru**, kolem kterého vznikla výše popsaná aféra. Především nelibé bučení dětí způsobilo poprask v britských médiích, která označovala českou mládež za rasistickou. Fotbalová organizace projevy za rasistické nevyhodnotila a Sparta zůstala bez postihu.

V tomto případě se novináři shodují jednohlasně, že k rasistickým projevům ze strany spartánských dětí nedošlo a někteří neskrývají své rozhořčení z britských médií. „*Jakmile*

*dítě nemá někoho rádo, dává to najevo. (...) Je mi smutno z toho, kam se západní společnost dostala“ (Palička; [173, 179-180]). Mádl [223-227]) zase říká, že ačkoliv situaci britská média prezentovala jako rasismus, v tomto případě se přiklání k tomu, že to byl jev, který neměl dehonestovat hráče kvůli barvě pleti, ale kvůli příběhu s Kúdelou. Zdrženlivěji se o kauze vyjadřoval Janeczek [301-302], přesto se přiklání na stranu zveličení ze strany skotského klubu a britských médií. Jak už bylo zmíněno, kriticky se k britským vyjádřil Kvasnička [595-598]: „*To byl úplně dadaistický vrchol naprostý demence a neschopnosti nadhledu a nebytí hysteričtí. To, že označují české děti za rasisty, už je úplně přes všechny čáry.*“*

Rasistické projevy nemusejí být pouze akustické. Kontroverzní názory vyvolal **transparent fanoušků Sparty Praha** při venkovním zápase na stadionu v Bělehradu. Přivezli s sebou bílý transparent s černým nápisem „White Lives Matter“, který UEFA vyhodnotila jako rasistický a na následující utkání Evropské ligy uzavřela pražskému klubu stadion. I v tomto případě se názory respondentů výrazně odlišují.

Tři novináři z pěti se k tomuto transparentu vyjádřili v negativním, odmítavém smyslu. Janeczek [287, 293-295] tvrdí, že je to důkazem nezdravého jádra spartánských ultras a že si nedokázali představit a pochopit, jak rasismus funguje v Americe, proto to zneužili na White Lives Matter. Stejně tak se na souvislost s americkým hnutím Black Lives Matter odkazuje i Markup [281-284], který, jak už bylo zmíněno výše, se zajímal o rasistické dění přímo ve Spojených státech: „*White Lives Matter jako nějaká odpověď na Black Lives Matter je nesmysl. (...) Black Lives Matter se týká Ameriky, tam tohle hnutí vzniklo, tam se o tom může mluvit, debatovat a podobně.*“ Mádl [248] k případu jen říká, že je to neakceptovatelné.

V podstatě opačné stanovisko zaujali zbylí dva novináři. Kvasnička [609-626] se na danou kauzu dívá ze dvou pohledů. V prvním říká, že nápis na transparentu schvaluje a považuje ho za pravdivý, tedy, že na každém životě záleží. Druhou perspektivou poukazuje na skutečný, rasistický, význam nápisu a provokaci: „*Věděli, jak to mysleli, tak to radši udělali takhle a dali za to Spartě flastr. A ano, ti spartáni to tak mysleli. (...) Je to strašně provokativní a samozřejmě, v druhém plánu jakoby rasistický nebo útočící na černé.*“ Stejně uvažování, tedy v tom, že záleží na všech životech, je patrné u Paličky [164-165, 168-169], který konstatuje, že se jedná o rasismus naruby, který je dle jeho slov nebezpečnější. Myslí si, že současná situace nás nutí být hyperkorektními a samotný transparent by trochu ironicky ohodnotil jedničkou.

Poslední vybranou kauzou byly nevybíravé **audiální projevy fanoušků Hradce Králové na adresu teplického hráče Gninga**. Z tribun se po delší čas ozývaly rasistické projevy, citují: „*Negře, čmoude,*“ a podobně. Na stadionu navíc bylo zhruba tři sta diváků. V tomto případě se znovu respondenti shodli na odmítavém postoji k takovým projevům nenávisti.

Mádl, Markup a Kvasnička si danou kauzu nevybavili, ovšem po krátkém nástinu situace se dokázali adekvátně vyjádřit. Na tomto příkladu novináři poukazují na již zmíněné charakteristiky fanoušků (viz 4.4). „*Vždycky to směřuje k tomu, aby to poškodilo, pohanilo, urazilo, ale ve chvíli, kdy to jde do téhle roviny, která se řadě fanouškům vybízí, začne jeden a vždycky se najde pár dalších, kteří stojí poblíž a mají tendenci se toho chytnout*“ (Mádl; [257-259]). Více než na samotné projevy se zaměřují na řešení obdobných situací. Palička [182-184] vidí největší problém v tom, zda monitorovací systém dokáže zabrat konkrétní fanoušky a odhalit jejich provinění, poté je to záležitost právního systému. Janeczek [320-324] naopak říká, že takové situace se musejí řešit přímo na místě a poukazuje na špatnou kvalitu pořadatelské služby, pro kterou bylo v tomto případě jednoduché zasáhnout (při nízké návštěvnosti). Pořadatelé ho dle jeho slov měli identifikovat a vyvést. Poukazuje i na nízkou kvalitu pořadatelské služby,

U tohoto případu také Palička [190-193] zmiňuje média, která by podle něho měla informovat o tom, jak situace dopadla, tedy, jaké důsledky byly vyvozeny pro takové jedince. Informovat o problému a zároveň říct veřejnost, jak to dopadá, pokud si někdo dovolí rasistické chování.

4.6. Reflexe vlastního jednání (psaní) v kauzách

Vybraní novináři se také k některé z kauz vyjadřovali a psali o ni žurnalistické nebo publicistické texty. Proto mi v rozhovorech popsali **proces, který při psaní o rasistických kauzách dodržují**. Obecně se dá říct, že se tento postup nijak zvlášť neliší od jiných zpráv podobného typu. Samozřejmě je rozdíl mezi zmíněnými žurnalistickými (např. zpráva) a publicistickými (komentář, glosa) žánry (viz 2.5.).

„*Proces má své body, které musí pisatel pojmut a říct od jádra, co se stalo, kde, komu a co za to hrozí. Mluvit s aktéry, s nadřízenými. Obyčejná záležitost, která se opakuje každý den*“ (Palička; [256-258]). Markup [426-428] a Mádl [358-361] navíc zmiňují, že je možné do textu zařadit i připomínky podobných kauz z minulosti a najít společné prvky s aktuálním případem, dále také porovnat s minulostí a zahraničními kauzami [358-359].

V samotném procesu psaní o rasistických excesech hrají důležitou roli i zvolené **jazykové prostředky**, které mohou být obzvláště v rasistických tématech problematické. Z rozhovorů s novináři vyplývá, že žádná redakce, ve které novináři pracují či v minulosti pracovali, nemá zavedena žádná pravidla. Převážně to funguje systémem, že autor spolupracuje s editorem a společně se shodují na míře korektnosti, která se posouvá společně s veřejnou korektností. Palička [226-227] tvrdí, že stejně jako si člověk dává pozor na to, co říká, stejně tak novináři volí své jazykové prostředky do textů. Zároveň je u něho patrný posun: „*Rozhodně jsem o Chichurim v roce 1994 psal, že je černochoch. Nevím, jestli bych si to mohl dovolit i dneska*“ [220-221]. Markup [353-357] říká, že místo pravidel se řídí příručkami českého jazyka, neboť ta pravidla jsou stejná v českém jazyce, který rozlišuje pejorativní výrazy. Ve své redakci však žádná pravidla nemá. Bod v etickém kodexu zmiňuje pouze Kvasnička [704-405]: „*Určitě tam bude něco typově, že se nesmí psát nějaké rasistické projevy. (...) Ale určitě ne o fotbale.*“

Jazykové prostředky si tedy volí sami autoři textů. Z rozhovorů rovněž vyplývá, že použité výrazy v textech, které publikovali, jsou shodné s jejich běžným vyjadřováním. Podle Janeczka [432-437] se zbytečně používá slovo „černochoch“, byť si nemyslí, že by bylo problematické. Navíc je dle něj slovo „Afroameričan“ v Evropě nepoužitelné, protože je to výraz vztahující se k Americe. Zároveň zdůrazňuje, že jím použité jazykové prostředky se nijak neliší od jeho běžné mluvy, jen dbá na to, aby se slovo v psaném textu neopakovalo. Osobitý styl psaní, který řekněme vybočuje z roviny současné novinářské korektnosti, popsal Kvasnička [729-731]: „*Mám svůj styl. (...) Určitě píšu podle sebe, hlavně mám obrovskou prioritu v tom, že se nenechám ovlivnit tou korektností a říkám i věci, které by jiný nevyřekl.*“

Všichni respondenti uvedli, že se v rámci svých redakcí (současných či bývalých) zajímali o téma rasismu sami a s texty přicházeli ze své vlastní iniciativy. Pro Janeczka je to odstup od stereotypní práce v podobě výsledkové roviny, proto tyto témata zpracovává rád [413-415].

Pro zpravodajské i publicistické texty je důležitá **objektivita a dostatek relevantních a ověřených zdrojů**. Novináři považují objektivitu za nedosažitelnou, protože je obtížné dát prostor všem názorovým skupinám. Mádl [331-333] tvrdí, že se vždy najde strana, z jejíž pohledu to nebude dokonalé, ovšem je dle něj správné se o objektivitu snažit a cílit k ní, byť je nedosažitelná. Podle Markupa [365-367] by se museli se museli sejít bělochoch s černochochem a oba by museli být na stadionu. Proto dodává, že objektivitu nelze nikdy dosáhnout.

S hodnotou objektivitu úzce souvisí i zdrojování, tedy získání informací od ověřených, pravdivých zdrojů. Podle dvou novinářů zdrojování není obtížné. „*To není tak těžké. (...) Bud' u toho člověk byl, nebo to viděl v televizi, nebo, když cituje jiné lidi, měl by uvést zdroj*“ [Janeczek; 388, 390-391]. K původu zdrojů se vyjadřuje Markup [381-384], který tvrdí, že zdrojování není náročné, ovšem je potřeba uvádět zdroje, které o daném tématu informovaly a jsou otevřené. Nikoliv tedy status na Facebooku, ale uznávané médium. Je podle něj lepší si ověřovat více zdrojů, poté by text měl být v pořádku. Kvasnička [791-792] hodnotí zdrojování v běžných, explicitních projevech jako nenáročné, problematické podle něho mohou být kauzy podobné kauze Ondřeje Kúdely (viz 4.5). Další dva novináři hodnotí zdrojování jako náročné, ovšem v podstatě odkazují na mezinárodní kauzu s Ondřejem Kúdelou nebo na problematické aspekty. Palička [237-241] odůvodňuje výběr právníků pro pohled o zmiňované kauze: „*Kdybych v kauze Kamara oslovil černošské právníky, dost možná by mi vymleli mozek, protože by stáli za pravdou na Ostrovech. (...) Neoslovil jsem je z toho důvodu, že jsem tomu nedůvěřoval a nesouhlasil s tím.*“ Mádl [327-239] se obrací na fanouškovské komunity, od kterých je náročné získat a ověřit informace, neboť mají tendenci se uzavírat a s médii nekomunikovat.

Součástí našich diskuzí byla otázka na **vnímání chyb ostatních novinářů**, zejména v tématech rasismu. Tři novináři se shodují, že vyloženě nenacházejí chyby u svých profesních kolegů. „*Nevšímám si ničeho, co by mě nebo hráče tmavé pleti, jiné národnosti mělo urazit*“ [Janeczek 365-266]. Chyb si nevšímá ani Markup [361-363], který navíc vnímá pozitivně, že se na rasismus upozorňuje. Pokud by se na to přestalo upozorňovat, znamenalo by to, že rasismus společnost netrápí. Mírné výtky na adresu svých kolegů mají Mádl a Palička. Mádl [315] si na rozdíl od Markupa myslí, že česká média by měla o rasismu informovat více a srovnává česká média se zahraničními, která o této problematice informují intenzivněji. Myslí si, že se česká společnost má stále kam posouvat a vnímá média a politiku jako hlavní nástroj k takovému posunu. Především k jazykovým prostředkům má výhrady Palička [229-231], který sice tvrdí, že psaný text je ve všech médiích velmi podobný, ale občas mu vadí přehnané opisování na úkor věcného pojmenování, aby vyjádření nikoho neurazilo. V čistě negativním smyslu směrem k českým novinářům se vyjádřil Kvasnička [757-758]: „*Největší chybou české novinářiny je, že se vytrácí kontroverznost.*“ Tím chtěl vyjádřit, že se současní novináři bojí nazvat věci pravými jmény a v kritických momentech raději nevyjadřují své názory a podřizují se většinovému názoru.

5. Závěr

V této bakalářské práci bylo cílem odpovědět na základní výzkumnou otázku **Jak čeští sportovní novináři vnímají a reflektují rasismus?** K dosažení konkrétních dat jsem použil metodu hloubkových rozhovorů, kterou jsem aplikoval na pět oslovených novinářů. Jimi byli Jan Palička, Luděk Mádl, David Janeczek, Michal Markup a Jakub Kvasnička. Všichni oslovení novináři souhlasili s publikací jejich jmen.

V rámci výzkumu jsem se pokusil zjistit novinářské znalosti a schopnosti odlišit od sebe pojmy „rasa“ a „etnicita“. Nejbliže k odborné definice byl pouze jeden novinář z pěti, což může být důsledkem nižší odborné znalosti problematiky, která je však u novinářské profese logická.

Hlavním tématem výzkumu byla novinářská reflexe rasismu. Výzkum ukázal, že čeští sportovní novináři zásadně odmítají rasismus ve všech jeho formách. Přesto si myslí a obávají se, aby v budoucnu česká společnost nepřekročila pomyslnou hranici korektnosti, která je ovšem u každého z nich rozdílná, a znovu nezačalo extrémně rasistické a xenofobní období. V tomto ohledu také reagovali na zahraniční společnosti, zejména západní, které jsou podle Kvasničky a Paličky až nežádoucím způsobem hyperkorektní. To podle nich má jistou souvislost s koloniálními mocnostmi a vztahy k jejich bývalým koloniím. Ve Spojených státech je důvodem ohled na otrokářskou minulost a segregaci Afroameričanů, jež se nyní projevu např. v anti-rasistickém hnutí Black Lives Matter. Říkají, že vnímání rasismu ve Spojených státech a Evropě je zásadně odlišné a oproti Česku mnohem citlivější.

Důležité pro tuto práci bylo i samotné vnímání hráčů odlišných etnik (bez ohledu na barvu pleti) novináři. Všichni postupně i sami od sebe došli k vyprávění o hráčích s jinakostí, tedy odlišnou barvou pleti, nicméně se shodli, že je vnímají pozitivně, jakožto oživení nebo zlepšení kvality české fotbalové ligy. Výhodou nebílých etnik jsou lepší fyzické predispozice a finanční aspekt – přicházejí do týmů za menší částky, a naopak bývají prodáváni drah. Negativním aspektem může být horší adaptace do týmu (jazyková bariéra, kulturní odlišnosti) nebo přizpůsobení se klimatickým podmínkám

Dále jsem se zaměřil na pohled novinářů na české fanoušky a rasismus u nich. Ti podle jejich slov prošli od devadesátých let převratnou změnou. Výrazně tomu napomáhají i projekty, největším pokrokem prošel klub AC Sparta Praha, jež měl v minulosti fanoušky z nacionalistických skupin. Zároveň se shodují na možných trestech, kterými by podle nich

měly být vysoké peněžité pokuty a zákazy na stadion. V tomto se odlišují, někteří tvrdí, že by fanoušci měli mít zákaz doživotní ihned, další zastávají názor možného napravení jedince.

Zjistil jsem také, že novináři nemají ve svých médiích (současných i minulých) žádná pravidla k psaní o rasistických kauzách. Pouze jeden novinář zmínil etický kodex, přičemž se jedná o veřejnoprávní médium. Z toho vyplývá, že novináři spoléhají na svou jazykovou obratnost a vědění korektnosti, zároveň říkají, že problematická označení konzultují se svými editory, kteří by špatná vyjádření nemohli povolit ke zveřejnění.

Vzorek respondentů je sice malý, ovšem rozmanitý. Každý novinář zastupuje jiné médium, navíc má zkušenosti i z jiných redakcí. Téma rasismu je citlivým tématem, proto jsem rád, že tito novináři souhlasili s participací ve výzkumu a o tomto tématu se mi otevřeli a podělili o své názory, postoje a zkušenosti. Spektrum názorů je rovněž pestré, v téměř každém dílčím tématu se neshodují zcela jednohlasně a každý udává jiný pohled. Z výzkumu vyplývá jednoznačný odsudek rasismu, ovšem má dva přístupy:

1. Potřeba požadavků lidí s marginalizovanou zkušeností při definování toho, co je dostatečné a co je málo v oblasti boje proti rasismu, a to i v oblasti sportu + souhlas s proaktivním přístupem významných hráčů (např. kampaně UEFA), což jsou i novináři, kteří by se měli vzdělávat a reflektovat, jak píšou.
2. Umírněnější, řekl bych, že „čecháčkovský“ přístup odmítání západního proaktivního přístupu, označovaného jako „hyperkorektnost“ a víra ve vlastní schopnost si stanovit, co je a co už nebo ještě není dost v oblasti boje proti rasismu.

6. Seznam použité literatury

BRIGHTON, Paul a Dennis FOY. *News Values* [online]. 1 Oliver's Yard, 55 City Road, London EC1Y 1SP United Kingdom : SAGE Publications, 2007 [cit. 2023-02-17]. ISBN 9781412946001. Dostupné z: doi:10.4135/9781446216026

DOBEŠOVÁ, Zuzana. *Česká neonacistická scéna po roce 1989*. Olomouc. 2006. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra politologie a evropských studií. Vedoucí práce Mgr. Markéta Šustková, Ph.D.

FARRINGTON, Neil, Daniel KILVINGTON, John PRICE a Amir SAEED. *Race, Racism and Sports Journalism* [online]. Routledge, 2012 [cit. 2023-02-07]. ISBN 9781136508172. Dostupné z: doi:10.4324/9780203146309

HLAVÁČOVÁ, Lucie. Rasa versus etnická skupina. *Biologie. Chemie. Zeměpis* [online]. 2019, **28**(2), 29-36 [cit. 2023-01-31]. ISSN 2533-7556. Dostupné z: doi:10.14712/25337556.2019.2.4

HRDINA, Matouš. Identity, Activism and Hatred: Hate Speech against Migrants on Facebook in the Czech Republic in 2015. *Naše společnost* [online]. 2016, **1**(14) [cit. 2023-04-26]. ISSN 1214438X. Dostupné z: doi:10.13060/1214438X.2016.1.14.265
JACKSON, Sarah. J. #BlackLivesMatter and Journalism. *Sociologica*. 2020. 101-108. [online]. Dostupné z: <https://doi.org/10.6092/issn.1971-8853/11425>

HORÁK, David. *Dav, divácké násilí a extremismus z pohledu příslušníků Pořádkové jednotky Policie České republiky*. 2014. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta, Katedra společenských věd. Vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

KALIBOVÁ, Klára, ed. *Násilí z nenávisti, rasismus a média: jak nepsat černobíle o barevném světě*. Praha: In IUSTITIA, 2011. ISBN 978-80-260-0097-6.

KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-033-9.

KUNÁŠKOVÁ, Marie. *Hodnotový svět českých novinářů*. Hradec Králové. 2021. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: Mgr. Petr Macek, Ph.D.

LACHMAN, Filip. Rasa neexistuje, z čeho tedy čerpá rasismus? *Sociální teorie*. 2016. [online]. Dostupné z: <http://socialniteorie.cz/rasa-neexistuje-z-ceho-tedy-cerpa-rasismus/>

LIGIEROVÁ, Dagmar. *Analýza textů vybraných skupin white power music v ČR*. Brno. 2010. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie. Vedoucí práce JUDr. PhDr. Miroslav Mareš, Ph.D.

MASON, Patrick L. *Encyclopedia of Race and Racism*. 2013. 2. vyd. ISBN 978-0-02-866176-6

Matter a k němu návazných událostí na stránkách vybraného českého a amerického tisku. Praha. 2021. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky. Vedoucí práce PhDr. Václav Moravec, Ph.D., Ph.D.

MCENNIS, Simon. Toy department within the toy department? Online sports journalists and professional legitimacy. *Journalism* [online]. 2020, **21**(10), 1415-1431 [cit. 2023-02-09]. ISSN 1464-8849. Dostupné z: doi:10.1177/1464884918797613

MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vyd. 3. Přeložil Marcel KABÁT, přeložil Jan JIRÁK. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-338-3.

NAURIGHT, John a David K. WIGGINS, ed. *Routledge Handbook of Sport, Race and Ethnicity* [online]. Abingdon, Oxon ; New York, NY: Routledge: Routledge, 2016 [cit. 2023-02-04]. ISBN 9781315745886.

PAVLÍKOVÁ, Jana. *Sport a rasa*. Brno. 2007. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sportovních studií, Katedra společenských věd. Vedoucí práce Doc. PhDr. Aleš Sekot, CSc.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. Psychologie (Portál). ISBN 978-80-7367-709-1.

SCHAEFER, Richard T. *Encyclopedia of Race, Ethnicity, and Society*. 2008. ISBN 978-1-4129-2694-2.

STOFER, Kathryn T., James SCHAFFER a Brian A. ROSENTHAL. *Sports journalism: an introduction to reporting and writing*. Second edition. Lanham: Rowman & Littlefield, [2019]. ISBN 9781538117859.

ŠLESINGEROVÁ, E., HAMAR, Eleonóra, SZALÓ, Csaba. *Konceptualizace pojmů rasa a rasismus: Sociologický pohled*. Sociální studia. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2007. ISSN 1214-813x.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TĚŠÍK, Marek. *Žánry v tištěných médiích - Sportovní story pro Brněnský deník Rovnost*. Brno. 2010. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce: Mgr. Lenka Waschková.

VOS, Tim P., ed. *Journalism* [online]. De Gruyter, 2018 [cit. 2023-02-10]. ISBN 9781501500084. Dostupné z: doi:10.1515/9781501500084

ZANDLOVÁ, Markéta. Etnicita a etnická skupina. *Encyklopedie migrace* [online]. 2017. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/etnicita-a-etnicka-identita/>